

Turistička perspektiva Grada Sinja

Miloš, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:324761>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Ivana Miloš

Turistička perspektiva Grada Sinja

Diplomski rad

Zagreb

2019.

Ivana Miloš

Turistička perspektiva Grada Sinja

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku

Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

radi stjecanja akademskog zvanja

magistre edukacije povijesti i geografije

Zagreb

2019.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija *Povijest i geografija*; *smjer: nastavnički* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom prof. dr. sc. Zorana Curića.

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

Turistička perspektiva Grada Sinja

Ivana Miloš

Izvadak: U radu se analizira turistička perspektiva Grada Sinja, trenutno stanje i moguće mjere koje bi revitalizirale područje. Grad Sinj turistički je prepoznatljiv je kao kulturna i vjerska destinacija, a potencijal postoji i u razvoju ruralnog i sportsko-rekreativnog turizma. Dosadašnji rezultati i kvaliteta turističke ponude još uvijek su daleko ispod potencijala grada i šire okoline. Glavni fokus treba usmjeriti obogaćivanju turističke ponude u svim segmentima, posebice onima koji doprinose produženju turističke sezone. Nužna je veća promocija, pogotovo onih turističkih aktivnosti po kojima bi Grad Sinj bio jedinstven.

52 stranice, 5 grafičkih priloga, 4 tablice, 33 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: turizam, Grad Sinj, selektivni turizam, turistički potencijal, turistička ponuda, turistička potražnja

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Curić

Povjerenstvo: prof. dr. sc. Zoran Curić

doc. dr. sc. Ružica Vuk

dr. sc. Ivan Šulc, poslijedoktorand

Tema prihvaćena: 8. 2. 2018.

Rad prihvaćen: 2. 7. 2019.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb

Master Thesis

Faculty of Science

Department of Geography

Tourism Perspective of the City of Sinj

Ivana Miloš

Abstract: This paper analyzes the tourism perspective of the City of Sinj, the current state and possible measures that would revitalize the area. The town of Sinj is recognizable as a cultural and religious destination, and the potential exists in the development of rural and sport-recreational tourism. The current results and the quality of the tourism supply are far below the city's potential and the wider environment. The main focus should be on enriching the tourism supply in all segments, especially those that contribute to the extending the tourist season. There is a need for greater promotion, especially those tourist activities that would make Sinj City unique.

52 pages, 5 figures, 4 tables, 33 references; original in Croatian

Keywords: tourism, City Sinj, selective tourism, tourism potential, tourist offer, tourism supply, tourism demand

Supervisor: Zoran Curić, PhD, Full Professor

Reviewers: Zoran Curić, PhD, Full Professor

Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor

Ivan Šulc, PhD, Postdoctoral Researcher

Thesis title accepted: 08/02/2018

Thesis accepted: 02/07/2019

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1. 1. Definiranje predmeta rada	1
1. 2. Ciljevi rada	1
1. 3. Prethodna istraživanja	2
1. 4. Metode rada	3
1. 5. Struktura rada	3
2. OSNOVNA OBILJEŽJA PROSTORA	5
2. 1. Prirodni potencijal	6
2. 2. Društveni potencijal	7
2. 2. 1. Stanovništvo	8
2. 2. 2. Prometno-geografski položaj	11
2. 2. 3. Urbana infrastruktura	12
3. TURIZAM U OKVIRU GOSPODARSKOG RAZVOJA GRADA SINJA.....	13
3. 1. Opća gospodarska kretanja.....	13
3. 2. Turizam Grada Sinja	15
4. SELEKTIVNI OBLICI TURIZMA	21
4. 1. Kulturno-povijesni turizam	21
4. 2. Vjerski turizam.....	26
4. 3. Sportsko-rekreacijski i avanturistički turizam.....	29
4. 4. Ruralni turizam.....	31
5. ISKORIŠTENOST TURISTIČKOG POTENCIJALA	33
5. 1. Analiza turističke potražnje.....	33
5. 2. Receptivni elementi destinacije - smještaj i ugostiteljstvo.....	36
5. 3. Ograničavajući činitelji turističkog razvoja Grada Sinja.....	38
5. 4. Rad Turističke zajednice grada Sinja	41
6. PRIJEDLOZI BUDUĆEG TURISTIČKOG RAZVOJA GRADA SINJA.....	44
6. 1. Ciljevi razvoja grada Sinja	44
7. ZAKLJUČAK	48
LITERATURA I IZVORI PODATAKA	50
POPIS PRILOGA.....	VII
Popis slika	VII

Popis tablica	VII
Priprema za nastavni sat geografije.....	VIII

1. UVOD

1. 1. Definiranje predmeta rada

Predmet rada je turizam Grada Sinja, odnosno trenutno stanje i mogućnosti razvoja turizma u Gradu Sinju. Povijest, kultura i vjerski sadržaj zasigurno najveći su atributi Grada Sinja, ali ono što se želi postići je da uz navedeno turiste privuku i ostali sadržaji koji još nisu u potpunosti valorizirani.

U korištenju imena grada Sinja postoji više nomenklatura stoga je bitno odrediti o kojem se tipu nomenklature radi kako ne bi došlo do zabune. Po prostorno-urbanističkoj nomenklaturi Sinj sastoji se od grada Sinja i prigradskih naselja Brnaza i Glavica. Što se tiče statističke nomenklature Sinj se sastoji samo od tradicionalnog naselja. Prema Zakonu o lokalnoj i područnoj samoupravi (NN 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13, 137/15, 123/17) Grad Sinj obuhvaća naselje Sinj i trinaest okolnih naselja koji, prema popisu stanovništva iz 2011. godine, zajedno imaju 24 826 stanovnika te će se ta podjela koristiti i u predmetnom radu budući da okolna naselja svakako pridonose pojedinim oblicima turizma, odnosno turizmu Grada Sinja u cjelini.

Rad je usredotočen na trenutno stanje, iako da bi bolje upoznali predmet rada moramo biti upoznati s određenim povijesnim događajima i turističkim podacima iz prethodnih razdoblja.

1. 2. Ciljevi rada

Ovim radom želi se prikazati turistička perspektiva, odnosno moguće razvojne putove turizma Grada Sinja. S obzirom da se turisti žele udaljiti od masovnog turizma i sve više se okreću selektivnim oblicima turizma koji udaljavaju od gradske vreve i klasičnog odmora. Rad je dijelom usmjeren na analizu važnosti i utjecaja selektivnih oblika turizma na neistražena područja za turiste kao što su neki dijelovi Grada Sinja. Radom se želi pokazati kako Grad Sinj ima veliki turistički potencijal, ali da su prisutni i ograničavajući činitelji turističkog razvoja. Na kraju rada bit će predložene mjere koje bi Gradu Sinju mogle

omogućiti revitalizaciju prostora i prosperitetniju budućnost. Prije samog istraživanja postavljeno je nekoliko hipoteza koje će se testirati te će biti potvrđene ili opovrgnute.

H1: Kulturno-povijesni turizam Grada Sinja privlači najveći broj posjetitelja i donosi veće prihode od ostalih selektivnih oblika turizma.

H2: Ruralni turizam posjeduje potencijal za mnogo jači razvoj u budućnosti.

H3: Grad Sinj ne privlači dovoljan broj turista koji su na odmoru u većim bližim središtima.

H4: Zasad ne postoje dovoljno jake mjere koje bi umanjile sezonalnost turizma u Gradu Sinju.

1. 3. Prethodna istraživanja

Prostor obuhvaćen u ovom diplomskom radu općenito slabo je zastupljen u znanstveno-istraživačkim radovima. Kada govorimo o kulturno-povijesnom i vjerskom turizmu grada Sinja, onda možemo reći da je situacija mnogo bolja. Naime, dosta autora u svojim radovima obrađuje temu povijesti grada Sinja i Cetinske krajine, osobito dijela povijesti koji je povezan s turskim osvajanjima na našim područjima. Knjiga "U sridu: sjećanje, pamćenje i život Alke" autorice Ane-Marije Vukušić o tradicionalnoj viteškoj igri, njezinoj povijesnoj i društvenoj ulozi, životu i sjećanju na alku korištena je za prikaz uloge Sinjske alke u kulturno-povijesnom turizmu.

Što se tiče turističke literature, u Hrvatskoj je velik broj autora čiji radovi govore o osnovnim turističkim pojmovima i procesima i oni su korišteni u ovom radu.

U sklopu Sveučilišta u Splitu i Zadru, napisano je i obranjeno nekoliko diplomskih radova, koji se bar jednim dijelom dotiču teme koja je predstavljena ovim radom, ali niti jedan od njih nije se fokusirao na samu turističku perspektivu Grada Sinja.

U svrhu analize sekundarnih podataka uglavnom su korišteni Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020. i Strateški razvojni program Grada Sinja iz 2007. godine.

1. 4. Metode rada

Metode koje su korištene u pisanju ovog rada su metoda analize, indukcije, dedukcije, deskripcije te analiza sekundarnih podataka. Korišteni podaci preuzeti su iz relevantne stručne literature koja se bavi prikazivanjem i objašnjavanjem turističkih pojmova i podataka. Analiza sekundarnih podataka najviše je korištena u trećem i petom dijelu rada za statističke podatke o dolascima, noćenjima i potrošnji turista. Ostale metode korištene su u poglavljima gdje je bilo potrebno dodatno analizirati i objasniti pojmove koji su korišteni.

1. 5. Struktura rada

Ovaj rad sastoji se od osam cjelina, odnosno poglavlja, međusobno povezanih. U prvom dijelu (uvodu), ukratko je objašnjena tema koja će se razraditi, cilj rada, metode koje su se koristile pri izradi analize stanja i moguće turističke perspektive Grada Sinja.

Drugi dio odnosi se na prostorni potencijal Grada Sinja, prvo prirodni, a potom i društveni potencijal. U tom dijelu riječ je o teritorijalnim značajkama kao što su fizičko-geografske značajke, te značajke naselja i naseljenosti općenito. Nadalje, opisan je prometno-geografski položaj i urbana struktura Grada Sinja.

Turizam je najvažnija hrvatska gospodarska grana. Stoga Sinj kao i većina drugih hrvatskih upravnih gradova i općina u turizmu vidi iznimno značajnu komponentu vlastitog razvoja. Nakon kratkog osvrt na opća gospodarska kretanja Grada Sinja slijedi analiza turističkog kretanja Grada Sinja, osvrt na 2018. i usporedba s 2017. godinom.

Četvrto poglavlje sadrži pregled utjecaja pojedinih selektivnih oblika turizma. Grad Sinj ima bogatu i raznovrsnu resursnu osnovu za razvoj više oblika selektivnog turizma, a u radu je analiziran utjecaj kulturno-povijesnog, vjerskog, sportsko-rekreacijskog i avanturističkog te ruralnog turizma.

U petom poglavlju objašnjeni su osnovni pojmovi turistička ponuda i potražnja kako bi se olakšalo praćenje tematike rada. Prikazana je i statistička analiza podataka popraćena opisnom analizom te interpretacija rezultata. Prema iznesenim podacima, nadalje u radu slijedi

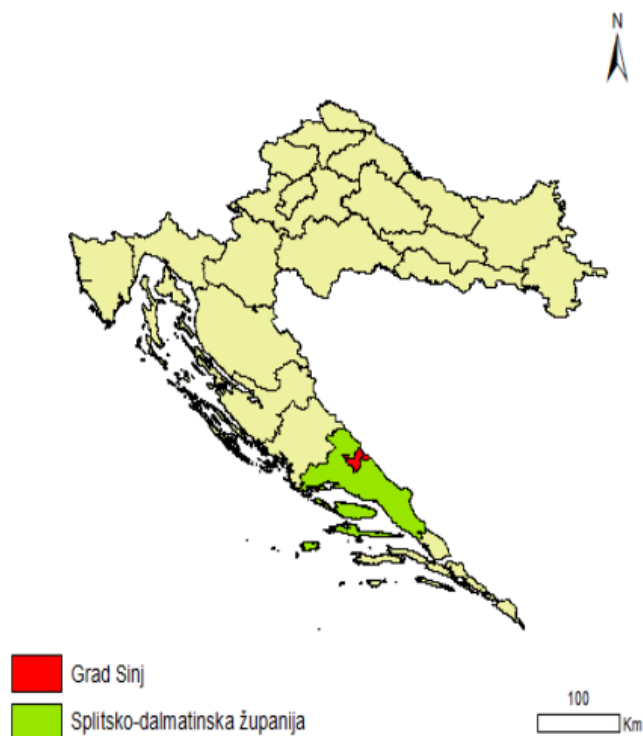
identifikacija nekih od ograničavajućih činitelja turističkog razvoja i rad Turističke zajednice grada Sinja.

Šesto poglavlje predstavlja prijedloge budućeg turističkog razvoja Grada Sinja, a posljednji, sedmi dio donosi zaključak provedene analize i cijelog rada.

2. OSNOVNA OBILJEŽJA PROSTORA

Da bi se mogla razumjeti bilo koja geografska tema potrebno je poznavati prostorni i vremenski okvir teme. S obzirom na to da je tema rada "turistička" također nužan je uvid i u društvene karakteristike područja koje se istražuje, odnosno analizira. Analizom tih sastavnica područja dobit će se uvid u recentno stanje turizma Grada Sinja, a na temelju utvrđenog stanja i odabranih metoda istraživanja moguće je projicirati buduće trendove razvoja turizma Grada Sinja.

Grad Sinj administrativno pripada Splitsko-dalmatinskoj županiji (sl. 1) i važno je središte s obzirom na položaj, koncentraciju stanovništva, gospodarske djelatnosti i prirodne vrijednosti. Prostor grada Sinja predstavlja kontaktno područje metropolitanskog prostora Splita te je položen na važnoj transverzalnoj okosnici razvoja koja spaja unutrašnjost s morem, što uvjetuje otvorenost i povezanost područja. Prostor grada bogat je kulturno-povijesnim nasljeđem nastalim u različitim vremenskim razdobljima i pod različitim kulturnim utjecajima. Prostor grada Sinja svojim prirodnim raznolikostima, bogatom krajobraznom osnovom, vodnim resursima te istaknutim vrijednostima graditeljske baštine, može se svrstati u vrijedan prostor Republike Hrvatske (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007).

Sl. 1. Geografski smještaj Grada Sinja

2. 1. Prirodni potencijal

Grad Sinj smješten je između Svilaje i Dinare na sjeveru te Kamešnice na sjeveroistoku uz rub Sinjskog polja koje se prostire uz srednji tok rijeke Cetine, a sve ga to čini dijelom Dalmatinske zagore. Dalmatinska zagora je prostor koji se proteže iza uzvisina Trtara, Opora, Kozjaka, Mosora, Omiške Dinare i Rilića. Prema Rubiću (1957) Dalmatinska zagora je prostor koji ne graniči s morem, ali je s njime povezan sličnim klimatskim elementima, tlom, vegetacijom i gospodarskim vezama. Matas i Faričić (2011) upozoravaju na značajne razlike u pristupima pri određivanju granica ili prostornog obuhvata tog područja i njegovih manjih cjelina koje su se nekada nazivale i krajinama: Drniška ili Petropoljska, Imotska, Kninska, Sinjska ili Cetinska, Vrgorska i Zagora u užem smislu (bliže zaleđe Splita i Šibenika). Naziv Cetinska krajina geografski označava regiju koja obuhvaća gornji i srednji tok rijeke Cetine, od njenih izvora podno Dinare, pa do ulaska u kanjon kod grada Trilja.

Sinj se nalazi na 320 metara nadmorske visine te je 30 km udaljen od Jadranskoga mora. Područje upravnoga grada Sinja ima površinu od 194,27 km², što predstavlja 4,3 % kopnene površine Splitsko-dalmatinske županije. Osim svoje urbane središnjice, područje Grada Sinja obuhvaća značajne površine za poljoprivrednu djelatnost koju čine oranice i vrtovi, voćnjaci, vinogradi i livade, dok krški pašnjaci, livade i šume na izdignutim, brdskim i planinskim predjelima predstavljaju dobru osnovu za slobodnu ispašu stoke (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

Klima je jedan od najbitnijih čimbenika koji utječu na morfologiju tla, vodene tokove, genezu i plodnost tla, a time i na rasprostranjenost biljnog pokrivača. Grad Sinj ima umjereno toplo vlažnu klimu s vrućim ljetom (Cfa), za koju su karakteristična razdoblja ljetne suše, nepovoljan raspored padalina tijekom cijele godine te izraziti utjecaj vjetra (naročito bure). Najtopliji mjesec u godini je srpanj sa srednjom temperaturom zraka od 22 °C, dok je najhladniji siječanj sa srednjom temperaturom zraka od 4° C. Apsolutna maksimalna temperatura zraka izmjerena u kolovozu 2017. je 38,4 °C, dok je minimalna zabilježena u veljači (1965.) - 24,2 °C, stoga apsolutno kolebanje ekstremnih apsolutnih temperatura zraka iznosi 62,6 °C. Najveća količina padalina pada u posljednja četiri mjeseca u godini, a najviše u prosincu. Snijeg najčešće pada u veljači (u prosjeku 5 dana). Vrijednost hidrotehničkog koeficijenta (HTK) iznosi 1,7, što pokazuje da su uvjeti navlaživanja u vegetacijskom razdoblju povoljni. Dominantni vjetrovi u navedenom području su sjeverni vjetrovi koji u godišnjoj raspodjeli zauzimaju oko 29 % učestalosti, dok na južne vjetrove otpada oko 20 % učestalosti. Maksimalne brzine sjevernih vjetrova prelaze 40 km/h, a južnih 30 km/h. Opisana klima i razne petrografske osobitosti utjecale su na hidrografiju kraja, bogatog nadzemnim i podzemnim vodama, a pogodan geostrateški položaj i plodno polje bili su ključni za razvoj života na tom prostoru koji se može pratiti od srednjeg kamenog doba (9000. godina pr. Krista) pa sve do danas (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

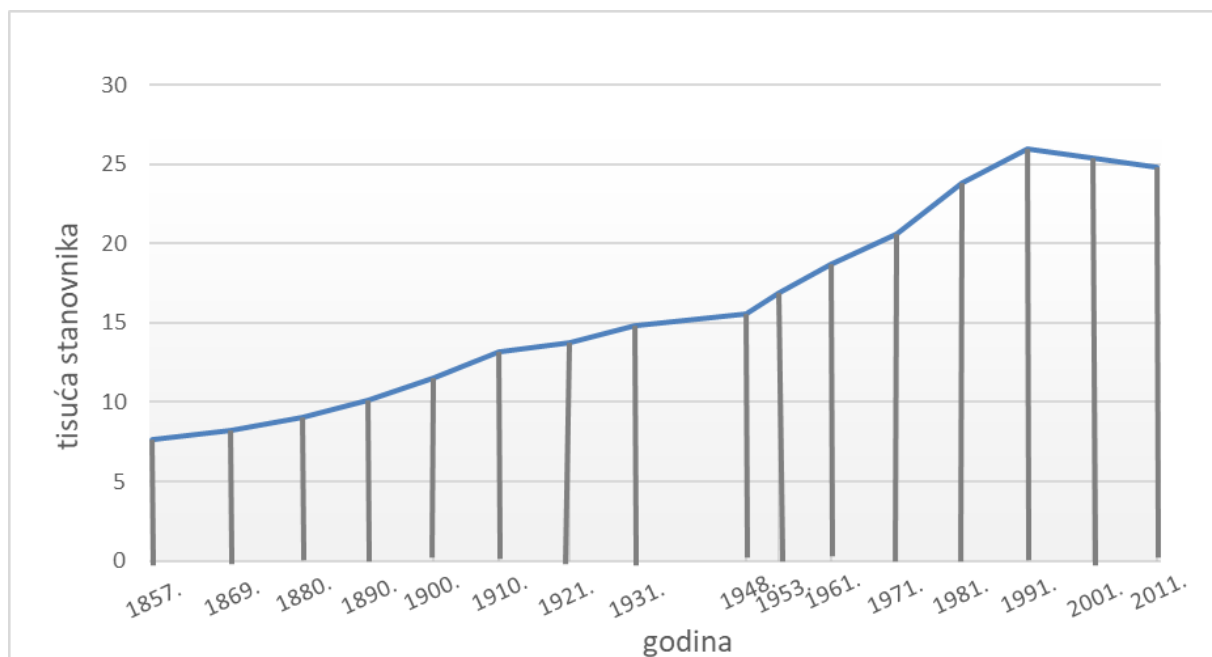
2. 2. Društveni potencijal

Kontinentalni dio Splitsko-dalmatinske županije odnosi se na područje Dalmatinske zagore u kojoj je Sinj dominantno gradsko naselje po broju stanovnika i gospodarskoj aktivnosti.

Upravni grad Sinj po administrativno-teritorijalnoj podjeli sastoji se od četrnaest naselja. Osim grada Sinja i prigradskih naselja Brnaze i Glavice pripadaju mu i sela Bajagić, Čitluk, Gljev, Jasensko, Karakašica, Lučane, Obrovac Sinjski, Radošić, Suhač, Turjaci i Zelovo.

2. 2. 1. Stanovništvo

Prema posljednjem popisu stanovništva provedenom 2011. godine na području upravnoga grada Sinja živjelo je 24 826 stanovnika (9,6 % muškaraca i 50,4 % žena, srednje starosti od 38,3 godine) neravnomjerno razmještenih u 14 ranije nabrojenih naselja što predstavlja 5,46 % od ukupnog broja stanovnika Splitsko-dalmatinske županije, odnosno 0,58 % od ukupnog broja stanovnika Hrvatske. Iako se statistički može zaključiti da je u razdoblju od 1857. do 2011. godine (sl. 2) složena godišnja stopa rasta broja stanovnika grada Sinja iznosila + 0,8 %, detaljnija analiza ukazuje da je ovo područje bilježilo rast populacije u dvoznamenkastom postotku svakih desetak godina, osim u razdobljima tijekom i između dva svjetska rata, a kojima je i dalje uspijevalo generirati prirast stanovništva od 4 do 8 %. Štoviše, osim ratnih zbivanja, uzrok nešto sporijeg rasta populacije u tom razdoblju možemo pronaći i u značajnom odljevu stanovništva uslijed imigracije (uglavnom u SAD i Južnu Ameriku) (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015). Početak Domovinskog rata i tijekom ratnih zbivanja rezultirali su time da je veliki dio teritorija šire Cetinske krajine bio ili zahvaćen ratnim akcijama ili okupiran, a što je rezultiralo značajnim brojem stradalnika te izbjeglica od kojih se mnogi završetkom rata više nisu vratili svojim domovima. Pored direktnih posljedica ratnog uništenja infrastrukture i raseljavanja stanovništva, tijekom promatranog desetljeća unazadovana je i gospodarska slika tog kraja, što je dodatno ubrzalo depopulaciju.

Sl. 2. Broj stanovnika Grada Sinja od 1857. do 2011. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001., 2013, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu, po naseljima, 2013

Trend ukupne depopulacije nastavljen je i u razdoblju od 2001. do 2011. godine. Smanjenje broja stanovništva najprije se ubrzalo na rubnim naseljima Grada Sinja (tab. 1), a deruralizacija je obuhvatila sva naselja. Grad Sinj bilježi stagnaciju broja stanovnika što je upravo posljedica doseljavanja stanovnika iz rubnih područja Grada.

Tab. 1. Površina i broj stanovnika 2001. i 2011. godine po naseljima Grada Sinja

Ime naselja u Gradu Sinju	Broj stanovnika 2001. godine	Broj stanovnika 2011. godine	Promjena broja stanovnika 2011./2001. godina
Bajagić	696	562	-134
Brnaze	3223	3184	-39
Čitluk	552	488	-64

Glavice	3876	3753	-123
Gljev	363	326	-37
Jasensko	365	341	-24
Karakašica	705	665	-40
Lučane	687	649	-38
Obrovac Sinjski	913	804	-109
Radošić	602	686	84
Sinj	11468	11478	10
Suhač	573	571	-2
Turjaci	1169	1138	-31
Zelovo	181	181	0
Grad Sinj (ukupno)	25373	24826	-547

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001., 2013, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu, po naseljima, 2013

Prigradska naselja grada Sinja uglavnom nemaju razvijene funkcije središnjih naselja, u nekim se javljaju gospodarske, a u još manjem opsegu uslužne funkcije (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007). Razlog tome je srastanje tih naselja sa Sinjem i međusobno dobra

prometna povezanost. Upravo zbog toga grad Sinj ima ulogu središta ne samo Sinjske već i Cetinske krajine. Ipak, nužno je preseliti dio funkcija van središta, prvenstveno zbog predviđenog rasta broja stanovnika (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007).

2. 2. 2. Prometno-geografski položaj

Što se tiče prometnog sustava, Sinj ima važnu ulogu u dvjema prostornim cjelinama, a to su metropolitanski prostor Splita i Splitsko-dalmatinske županije te prostor Bosne i Hercegovine. Prva prostorna cjelina kojoj Sinj pripada je metropolitansko područje Splita koje se prostire u dva smjera: obalna transverzalna kosnica Trogir-Omiš i otočko-kontinentalna transverzalna okosnica Supetar-Sinj. Cjelokupno područje karakterizira jedinstvena socio-ekonomska zajednica povezana dostupnim javnim prijevozom iz centra područja (Splita) unutar sat vremena. Upravo zbog dostupnosti i praktičnosti javne prometne infrastrukture navedene dvije transverzalne okosnice ujedno predstavljaju razvojne smjernice splitske regije. Splitsko-dalmatinska županija, kao i sam grad Split, ulažu značajna sredstva u razvoj prometne i komunalne infrastrukture obje razvojne osi, čime su omogućili kontinuirano razvijanje jedinstvenog dnevnog urbanog metropolitanskog područja Splita. Naime, u posljednjih desetak godina dogodile su se značajne promjene u kontekstu kontinentalne transverzale, ponajviše zahvaljujući investicijama u brzu prometnicu kao ključnom preduvjetu razvoja tog djela dalmatinskog zaleđa. Do sada najviše koristi od razvojnog vala na kontinentalnog transverzali imalo je Dugopolje, za razliku od Sinja koji još uvijek čeka na daljnju izgradnju adekvatnih prometnica kako bi ojačao svoju ulogu prometnog čvorišta u mikro-regionalnom prostoru. Iako je grad Sinj polazište dnevnog tranzita mnogih građana Sinjske krajine koji svoje poslovne i društvene obaveze obavljaju u Splitu, prometna propusnost grada prema perifernim područjima je ograničena, a samo središte grada kojim prolaze glavne prometnice zagušeno i predstavlja svojevršno prometno „usko grlo“. S obzirom na navedene prometne nedostatke, s pravom se može zaključiti da je grad Sinj trenutno u svojevršnoj prometnoj izoliranosti (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

2. 2. 3. Urbana infrastruktura

Grad Sinj zahvaljujući svojem prometno-geografskom i strateškom položaju u regiji već od davne prošlosti imao je urbanistički zanimljivu jezgru koja je kroz cijelo vrijeme postojanja djelovala kao jaka determinanta na cjeloviti razvitak grada. Prepoznatljiva urbana struktura širi se u svim pravcima radijalno oko povijesne jezgre. Gotovo do sredine XX. stoljeća sačuvala se ta jedinstvena urbana konfiguracija. Nakon izgradnje industrijskih pogona uslijedila je jaka imigracija u grad okolnog stanovništva što je urodilo širenjem grada i prema polju i uzduž glavnih međugradskih prometnica (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007). Stara gradska jezgra odnosi se na uže područje grada oko glavnog trga, samostana, i zgrada izgrađenih do početka XX stoljeća. Šire gradsko područje uglavnom je ono područje oko gradske jezgre koje nastaje aditivno na postojeći urbani raster s naglašenim stambenim blokovima koji su zaokružili sliku grada Sinja. Prigradska naselja Brnaze i Glavice stara su i mala prigradska naselja koja su u jeku najjače urbanizacije Sinja izrasla u značajna naselja i spojila se sa gradom Sinjom. Prigradska naselja zadržala su tradicionalni oblik gradnje s obiteljskim zgradama i okućnicom. Ta se naselja sve više transformiraju pod utjecajem urbanih standarda u smislu urbane opreme, infrastrukture i dizajniranja kuća i okućnica. Na obodu naselja nalaze se određene sportske i radne zone koje na tim mjestima sprječavaju širenje grada. U neposrednoj blizini nalazi se hipodrom, mala zračna luka sportskog karaktera, teniski tereni i drugi sportski sadržaji (Strateški razvojni program Grada Sinja, 2007).

3. TURIZAM U OKVIRU GOSPODARSKOG RAZVOJA GRADA SINJA

Turizam predstavlja jednu od najvažnijih i najperspektivnijih gospodarskih grana Hrvatske, posebice Splitsko-dalmatinske županije, a time indirektno i grada Sinja. Tome su u prvom redu pridonijeli izvanredna geografsko-morfološka konfiguracija, odlični klimatski uvjeti, biološka raznolikost te bogata kulturno-povijesna baština. Turizam je jedna od najbržih rastućih gospodarskih grana, važan je upravo zbog toga što ujedno pokreće ekonomiju države, odnosno grada. Turizam utječe na ostale gospodarske grane, potiče njihov razvoj, a dobrobit je najčešće obostrana. Osim doprinosa gospodarstvu, turizam utječe i na smanjenje nezaposlenosti, a time i na kvalitetu života stanovništva općenito.

3. 1. Opća gospodarska kretanja

Ključni faktori gospodarskog razvoja su stanovništvo, površine namijenjene gospodarskim aktivnostima (Gospodarska Zona - GZ Kukuzovac), vođeni resursi, sirovine, poljoprivredni resursi, energija te prometna infrastruktura i povezanost (u kontekstu prometnih i energetske koridora). Prema podacima Financijske agencije (Fina) te Izvješća o stanju u gospodarstvu Splitsko-dalmatinske županije, sinjski poduzetnici tijekom proteklih godina poslovali su sukladno gospodarskom okruženju, a koje je bilo izuzetno izazovno. Gospodarski izazovi i trendovi preslikavaju se sa nacionalne razine na lokalnu razinu. Štoviše, mikroregionalna područja, poput grada Sinja, često prolaze lošije odnosno teže se nose s većim gospodarskim turbulencijama jer imaju manje opcija i alata za djelomično neutraliziranje negativnih utjecaja. U Sinju je 2003. godine osnovan "Poduzetnički centar Sinj" koji uz programe potpore Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva potiče male gospodarstvenike te održava različite tematske radionice, a glavna namjena je poticanje ruralnog razvitka. U Sinju također djeluje Udruženje obrtnika Sinj kao stručno-poslovna organizacija obrtnika čije je sjedište obrta na području gradova Sinja, Trilja i Vrlike te općina Hrvace, Otok i Dikmo. Ukupan broj sinjskih obrta je također od početka gospodarske krize 2008. godine do 2012. pao za 17 %, te se u proteklih dvije godine zadržao na relativno stabilnim razinama (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

Neki od čimbenika pada gospodarske aktivnosti u gradu Sinju su problem depopulacije područja Sinja, kao i političko-ekonomska tranzicija društva tijekom koje je ugašen dio većih poduzeća u sinjskom kraju (Dalmatinka, Autoprijevoz, Tehnika). Također, aktualna višegodišnja nacionalna gospodarska kriza ima snažan trenutni utjecaj na lokalnu ekonomiju. Grad Sinj bio je izuzetno snažno pogođen gospodarskom krizom, što je jasno vidljivo iz trenda velikog rasta nezaposlenosti koji je započeo s 2008. i trajao sve do kraja 2013. godine. U usporedbi sa Splitom, Sinj je imao puno veće gubitke radnih mjesta. Negativni učinci rasta nezaposlenosti nisu samo ekonomske prirode, već imaju utjecaj na opću apatiju, neproduktivnost i inertnost dijela stanovništva, što dodatno produbljuje eroziju društvenog potencijala. Mlada populacija posebno je podložna ovom problemu. Nezaposlenost mladih je velika, kako na nacionalnoj tako i na lokalnoj, sinjskoj razini. Ukoliko širu makroregiju Sinja usporedimo s ostatkom Hrvatske, vidljivo je da krajnji sjever Hrvatske, Istra i Primorje te Grad Zagreb mladima pružaju nedvojbeno bolje šanse za pronalazak i zadržavanje posla, dok s druge strane Cetinjska krajina, Kordun, dijelovi Like i Slavonije komparativno pružaju mladima vrlo plitko tržište rada. Proaktivna politika regionalnog gospodarskog razvoja pored investicija u infrastrukturu treba voditi računa i o razvoju lokalnog ljudskog potencijala te s relevantnim lokalnim i regionalnim institucijama aktivno sudjelovati u kreiranju i poticanju obrazovnih programa i cjeloživotnog učenja. Grad Sinj u tom kontekstu napravio je prve korake uključivši se u izradu Strategije razvoja ljudskih potencijala Splitsko-dalmatinske županije 2014.-2020. godine kroz EU projekt: "Local Partnership(s) for Employment Social Innovation, Development and Education Cluster". Svrha dokumenta bila je stvaranja strateškog i operativnog okvira za pokretanje pozitivnih društvenih i gospodarskih promjena na području županije i gravitirajuće regije prije svega putem stvaranja preduvjeta za kvalitetan i ispunjujući život, obrazovanje, zapošljavanje i rad svih skupina stanovništva. Na lokalnoj razini, Grad se treba spustiti na razinu podržavanja, poticanja i provedbe predmetnih inicijativa za uspostavu i unaprjeđenje programa cjeloživotnog učenja. Naime, jedini način sprječavanja dugoročne nezaposlenosti ugroženih kategorija stanovništva je prilagođavanje njihovih vještina potrebama gospodarskog okruženja (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

3. 2. Turizam Grada Sinja

Grad Sinj u kontekstu turizma ima jasnu prepoznatljivost posebice kao kulturno-povijesna i vjerska destinacija, a potencijal postoji i u razvoju ruralnog i sportsko-rekreativnog turizma. Međutim, dosadašnji rezultati i kvaliteta konkretne turističke ponude još su uvijek daleko ispod potencijala grada i šire mikroregije. Turizam u Sinju mogao bi imati važniju ulogu pri stvaranju i provedbi razvojne strategije grada jer turizam ima izuzetnu sposobnost rasta i stvaranja novih radnih mjesta unatoč nacionalnim i lokalnim gospodarskim izazovima. Naime, turizam neposredno, kroz djelatnosti hotelijerstva, ugostiteljstva i turističkog posredovanja te posredno kroz prehrambenu industriju, prijevoz i slično, generira oko 15 % bruto domaćeg proizvoda te zbog visoke razine radne intenzivnosti značajno utječe na zaposlenost. Područje Sinjske krajine obiluje kulturnim nasljeđem, prirodnim bogatstvima i topografskom raznolikošću, a što predstavlja nemjerljiv potencijal za ovaj dio Dalmacije, posebno iz razloga jer ne ovisi o moru i suncu kao ni sezonalnom turizmu (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

Prema podacima Turističkih ureda Turističkih zajednica gradova, općina i mjesta na području Splitsko-dalmatinske županije (tab. 2), najveći broj noćenja u 2018. godini ostvaren je u gradu Splitu (14,2 %), potom u gradu Makarska (8,5 %), zatim u općini Baška Voda (6 %), a s 5,6 % udjela slijedi grad Omiš, sa 4,6 % udjela općina Seget, 4,4 % općina Tučepi, grad Hvar (4,1 %), s 3,8 % općine Gradac i Okrug, općina Podstrana s 3,7 %, općina Brela je 11. sa 3,5 % udjela, slijedi općina Bol sa 3,4 %, općina Podgora s 3,3 % koja ima isti udio u ukupnom broju noćenja na području Splitsko-dalmatinske županije kao i gradovi Kaštela, Trogir i Supetar (Statistička analiza turističkog prometa 2018.).

Na području Splitsko-dalmatinske županije može se vidjeti da je grad Sinj u 2018. godini ostvario 0,1 % udjela noćenja u ukupnom broju noćenja zabilježenih na području Splitsko-dalmatinske županije. Zabilježeno je 24187 noćenja, od čega su većinom noćenja stranih turista. U odnosu na 2017. godinu može se vidjeti rast noćenja za 7,67 %. Također se može vidjeti da su dolasci stranih turista tijekom 2018. godine veći od domaćih, odnosno da je zabilježeno čak dvostruko više dolazaka stranih nego domaćih turista.

U odnosu na grad Sinj područje Imota (Grad Imotski te općine Cista Provo, Lokvičići, Zmijavci, Runovići, Proložac, Podbablje, Lovreć i Zagvozd) bilježi manji broj dolazaka, a veći broj noćenja u 2018. godini. Od ukupnog broja dolazaka 80,18 % čine dolasci stranih turista. Također može se reći da je ostvaren veći broj noćenja stranih nego domaćih turista, jer čak 94,14 % ukupnih noćenja ostvarili su strani turisti. U odnosu na broj noćenja ostvarenih u 2017. godini može se reći da je došlo do porasta broja noćenja u 2018. za cca 27,4 % u odnosu na prethodnu godinu.

Ako se usporede navedena dva područja, može se zaključiti da je područje Imota, koje je brojem stanovnika usporedivo Sinju, posjetio manji broj turista u odnosu na područje grada Sinja. Nadalje, područje Imota bilježi puno veći broj noćenja od grada Sinja (čak dvostruko i više). Dakle može se zaključiti da turisti koji posjete područje Imota ostaju dulje u tom području, dok je u gradu Sinju situacija obrnuta.

Tab. 2. Turistički promet u pojedinim turističkim zajednicama Splitsko - dalmatinske županije 2018. godine

Turistička zajednica	Turisti 2018			Noćenja 2018			%	2017	2018/17
	Domaći	Strani	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno	udio	ukupno	indeks
Općina Marina	1863	39113	40976	12634	332055	344689	1,9	332535	104
Općina Seget	22711	136275	158986	77278	739984	817262	4,6	754051	108
Općina Okrug	3386	87265	90651	23072	643283	666355	3,8	656179	102
Grad Trogir	6258	142000	148258	23843	560146	583989	3,3	549538	106
Grad Kaštela	9845	91665	101510	40360	545319	585679	3,3	495469	118
Grad Sinj	4493	8920	13413	8880	15307	24187	0,1	22465	108
Grad Trilj	1421	4833	6254	5153	17611	22764	0,1	21380	106
Grad Solin	4207	28111	32318	9786	78503	88289	0,5	64606	137
Općina Klis	571	2545	3116	862	15827	16689	0,1	11588	144
Grad Split	70943	791152	862095	153249	2356922	2510171	14,2	2171302	116
Općina Dugopolje	4387	44794	49181	8439	63129	71568	0,4	68029	105
Općina	11768	122632	134400	31998	616141	648139	3,7	625519	104

Podstrana									
Općina Dugi Rat	2754	57435	60189	14997	384201	399198	2,3	362499	110
Grad Omiš	7689	151765	159454	30980	959533	990513	5,6	937851	106
Općina Šestanovac	42	992	1034	251	8770	9021	0,1	7169	126
Općina Brela	5505	89235	94740	27217	594265	621482	3,5	586026	106
Općina Baška Voda	10946	148800	159746	52231	1015106	1067337	6,0	1114400	96
Grad Makarska	17705	234544	252249	73666	1437718	1511384	8,5	1505352	100
Općina Tučepi	6686	117407	124093	31680	755202	786882	4,4	7639655	103
Općina Podgora	5221	91115	96336	22718	564383	587101	3,3	575005	102
Živogošće	1403	54568	55971	7602	324859	332461	1,9	304146	109
Igrane	374	15077	15451	1780	122147	123927	0,7	121722	102
Općina Gradac	4361	98973	103334	21681	652638	674319	3,8	643034	105
Drvenik	784	44452	45236	4667	291085	295752	1,7	276377	107
Općina Šolta	2416	16043	18459	18287	137068	155355	0,9	149178	104
Općina Milina	1129	18315	19444	6785	134277	141062	0,8	113439	124
Grad Supetar	8129	76715	84844	38008	545391	583399	3,3	587378	99
Općina Postira	2449	16099	18548	15704	123280	138984	0,8	133251	104
Općina Pučišća	459	3773	4232	3650	28141	31791	0,2	30169	105
Općina Sutivan	1362	14619	15981	9154	114976	124130	0,7	119358	104
Općina Bol	7774	94470	102244	35983	568512	604495	3,4	627574	96
Općina Selca	597	13196	13793	4318	107820	112138	0,6	103118	109
Općina Sućuraj	507	8206	8713	4081	67049	71130	0,4	65777	108
Općina Jelsa	5488	55370	60858	32434	414315	446749	2,5	453293	99
Vrbovska	1640	18257	19897	13471	131161	144632	0,8	142537	101
Grad Stari Grad	5777	31509	37286	39429	193633	233062	1,3	237963	98
Grad Hvar	10121	195477	205598	36602	696676	733278	4,1	720926	102
Grad Vis	7496	23944	31440	40836	136345	177181	1,0	167999	105
Grad Komiža	6121	12811	18932	30408	79695	110103	0,6	119924	92
Grad Vrgorac	268	1619	1887	388	7359	7747	0,0	8195	95
Područja Imota	1965	7952	9917	4324	69506	73830	0,4	57950	127

Grad Vrlika	145	556	701	415	2370	2785	0,0	1571	177
Općine bez TZ- a	533	4961	5494	2157	40029	42186	0,2	31664	133
Ukupno	269699	321756	3487259	1021458	16691737	17713195	100	16841471	105

Izvor: Statistička analiza turističkog prometa 2018., TZ Splitsko - dalmatinske županije

U 2017. i 2018. godini (tab. 3) više od polovice ukupnih dolazaka u Grad Sinj čine turisti iz stranih zemalja (u 2017. godini 61,23 % ukupnih dolazaka ostvarili su strani turisti, dok je 38,77 %3+ od ukupnih dolazaka iz matične zemlje).

Najveći broj dolazaka u 2017. godini ostvarili su turisti iz Rumunjske. Iako su se ti podaci u 2018. godini znatno smanjili (gotovo za tri puta), rumunjski dolasci i noćenja i dalje spadaju među tri države koje ostvaruju najveći broj dolazaka. Korejski turisti (Koreja, Republika) su odmah iza Rumunjske po broju gostiju (dolazaka) i noćenja ostvarenih u 2017. godini. Broj njihovih dolazaka se u 2018. godini povećao čak za 113,76 % u odnosu na prethodnu godinu. Također se i broj noćenja znatno povećao u 2018. godini (bilježi se 1813 noćenja više nego u 2017. godini). Također se može vidjeti da je u 2017. godini najviše noćenja ostvareno od strane njemačkih državljana (2803 noćenja). Pozitivan rast nastavio se i u 2018. godini gdje se bilježi 3559 noćenja njemačkih državljana, a što se tiče broja dolazaka u 2018. godini bilježi se rast od 11,73 % dolazaka više u odnosu na prethodnu godinu.

Tab. 3. Turisti i noćenja po zemljama iz kojih dolaze za Grad Sinj 2017. i 2018. godine

Grad Sinj	2018.		2017.	
	turisti	noćenja	turisti	noćenja
	13413	24187	11959	22465
Hrvatska	4493	8880	4637	11567
Strane zemlje	8920	15307	7322	10898

Albanija	16	16	5	5
Austrija	108	444	74	155
Belgija	79	558	25	67
Bjelorusija	141	141	131	131
B i H	91	274	55	69
Bugarska	85	114	207	421
Cipar	1	1	12	12
Crna Gora	14	21	15	17
Češka	84	216	22	34
Danska	36	303	18	69
Estonija	16	16	2	2
Finska	37	253	10	16
Francuska	193	580	116	211
Grčka	560	560	679	679
Irska	1	1	3	3
Italija	312	663	121	339
Kosovo	8	8	3	3
Letonija	6	6	37	67
Lihtenštajn				
Litva	1	1	14	14
Luksemburg	2	2	1	11
Mađarska	118	278	21	50
Makedonija	25	54	7	7
Malta				
Nizozemska	64	243	56	319
Norveška	14	66	3	6
Njemačka	1162	3559	1010	2803
Poljska	289	474	259	300
Portugal	5	5	4	10
Rumunjska	800	856	2217	2292
Rusija	17	19	23	29
Slovačka	7	7	11	11
Slovenija	196	312	135	286
Srbija	59	174	42	52
Španjolska	38	85	23	23
Švedska	16	29	51	241
Švicarska	72	115	41	96
Turska	29	75	10	14
Ujedinjeno Kraljevstvo	67	312	40	114
Ukrajina	74	141	10	28
Ostale europske zemlje	1	1	1	1
Južnoafrička Republika	3	15		
Maroko				
Tunis				
Ostale afričke zemlje	7	52	1	2
Kanada	19	27	12	14
SAD	86	125	40	64
Ostale zemlje Sjeverne Amerike			1	1
Argentina	1	4	6	9
Brazil	5	5	8	12
Čile				
Meksiko			1	3
Ostale zemlje J. i Sre. Amerike	3	3	2	2
Hong Kong, Kina	1	6		
Indija	126	198		
Indonezija				

Izrael	10	24	28	30
Japan	4	4	2	2
Jordan				
Katar				
Kazahstan				
Kina	331	336	33	35
Koreja, Republika	3416	3416	1598	1603
Kuvajt				
Makao , Kina				
Oman				
Tajland				
Tajvan, Kina	1	1	2	2
Ujedinjeni Arapski Emirati				
Ostale azijske zemlje	26	39	19	29
Australija	33	65	21	77
Novi Zeland	4	4	4	6
Ostale zemlje Oceanije				

Izvor: Statistička analiza turističkog prometa 2018., TZ Splitsko - dalmatinske županije

4. SELEKTIVNI OBLICI TURIZMA

Povijest turizma pokazuje konzistentan slijed putovanja do masovnih migracija uz logičnu diversifikaciju i disperziju na posebne i pojedinačne oblike, vrste i podvrste turizma od kojih svaka može slijedom vremena i društvenog razvitka imati identičan slijed. To je rezultat intenzivnih promjena u tehnološkom, gospodarskom i društvenom okruženju, koje iniciraju potpuno novu situaciju na međunarodnom turističkom tržištu. Mnogo je promjena na tržištu potražnje uz pojavu sve kompleksnijih paketa motiva za putovanje. Uz glavne motive (kupanje, skijanje, odmor), pojavljuju se novi motivi za odlazak na putovanje u koje spadaju kultura, sport, ekologija, emocije, zdravlje, rekreacija, naglašena potreba za doživljajima, te intenzivni užitek aktivnosti u prirodi (Geić, 2011).

Turistička znanost još se nije usuglasila u pogledu podjela vrsta i oblika turizma, pa stoga i sistematiziranje selektivnih vrsta turizma može biti u okviru pokušaja koji tek trebaju dobiti konačnu potvrdu u teoriji i praksi. Kako je jedan od najznačajnijih ciljeva turističkog gospodarstva, proširenje turističke sezone, što jamči zadovoljavajući financijski rezultat i ostale gospodarske te društvene učinke turizma, to upravo omogućava razvoj selektivnih oblika turizma koji nisu strogo vezani za sezonske sadržaje (Geić, 2011).

Selektivni oblici turizma odraz su zahtjeva turističkih potrošača i preferencija koje žele zadovoljiti na određenom putovanju. U ovom radu analizirat će se one vrste turizma koje su zastupljene na području Grada Sinja.

4. 1. Kulturno-povijesni turizam

Kulturni turizam bazira se na kulturno-povijesnim znamenitostima i ponudi kulturno-društvenih manifestacija. U suradnji Ministarstva turizma, Ministarstva kulture te Instituta za turizam nastao je Akcijski plan za kulturni turizam, kako bi doprinio postizanju globalne prepoznatljivosti na turističkom tržištu, tržišnom repozicioniranju s destinacije sunca i mora prema ponudi raznovrsnih autentičnih sadržaja i doživljaja, vremenskom proširenju i geografskoj disperziji turističke potražnje, te bogaćenju proizvodnog portfelja turizma kako bi se povećao broj turističkih dolazaka i turistička potrošnja. Ciljevi razvoja kulturnog turizma

koncipirani su na preobrazbi Hrvatske u kulturno odredište, s posebno naglašenom važnošću velikih gradova kao pokretača razvoja te otvaranju novih tržišnih segmenata. Bogatstvo hrvatske kulturno-povijesne baštine čini veliku snagu resursno-atraktivne osnove Hrvatske. Temeljem smjernica za razvoj kulturnog turizma koje proizlaze iz Strategije razvoja turizma RH do 2020. godine te poštujući postavljena ključna razvojna načela, definirano je pet strateških ciljeva. Ciljevi se odnose na razvoj i opremanje ključnih nacionalnih kulturno-turističkih atrakcija kvalitetnim vizitacijskim sadržajima, osmišljavanje i pripremanje kulturno-turističkog proizvodnog portfelja na nacionalnoj i regionalnim razinama za plasman na turističko tržište. Namjera je Akcijskog plana aktivirati međunarodno i domaće turističko tržište dobro osmišljenim marketingom kako bi se stvorila tržišna prepoznatljivost na međunarodnoj razini te potakla domaća potražnja. Provođenjem akcijskog plana stvorit će se organizacijski i institucionalni preduvjeti za razvoj kulturnog turizma kroz partnerstva te stalnim unapređivanjem znanja, vještina i kompetencija dionika kulturnog turizma za razvoj proizvoda, poduzetništvo u turizmu i pružanje kvalitetne usluge (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2015).

Europska komisija pokrenula je 2006. godine projekt Europske destinacije izvrsnosti - EDEN. U skladu s ciljem EDEN-a biraju se netradicionalna i manje razvijena odredišta, koja ponudu temelje na održivom i cjelogodišnjem turizmu. Svrha projekta je promovirati turistički manje razvijene destinacije pod sloganom „Otkrijte skrivena blaga Europe“, nagraditi održive oblike turizma, ukazati na raznolikosti i kvalitetu te suzbiti sezonalnost. Svaki put pod novom temom otkrivaju se nova odredišta, prave male turističke oaze posebnih oblika turizma na već zasićenom turističkom tržištu Europe. Iako u trenutku pokretanja projekta Hrvatska nije bila članica Europske unije dobila je pravo sudjelovanja, a ulaskom u Europsku uniju i pravo na potporu. Svake godine Hrvatska turistička zajednica sa sustavom lokalnih turističkih zajednica i u suradnji s Ministarstvom turizma provodi natječaj te bira pobjednika i četiri finalista. Pobjednička destinacija, nositeljica titule EDEN, promovira se na službenim stranicama Europske komisije i Hrvatske turističke zajednice te se s finalistima kao primjer dobre prakse predstavlja na europskoj razini (Hrvatska turistička zajednica, n. d.).

Turistička zajednica grada Sinja kandidirala je svoj grad na natječaj Europske destinacije izvrsnosti "EDEN" za 2018. godinu. U kandidaturi su predstavljeni najznačajniji kulturno-

umjetnički događaji predvođeni nezaobilaznim simbolom grada Sinja - alkarskim svečanostima i proslavom blagdana Čudotvorne Gospe Sinjske koji su Sinju donijeli prvu nagradu u kategoriji „Iznimna ponuda kulturnog turizma“ (Glas Hrvatske, 2018).

Sinjska alka najvažnija je manifestacija Grada Sinja, ali i jedan od najvažnijih kulturnih događaja u Republici Hrvatskoj. Potvrda o svjetskoj važnosti stigla je 2010. godine, kada je UNESCO Sinjsku alku uvrstio na Popis svjetske nematerijalne baštine.

"Alka je natjecanje koje se svake godine, u nedjelju prve trećine kolovoza, održava u Sinju. Osim za igru, alka je naziv i za metu koju se gađa u natjecanju. Potencijalni se natjecatelji - alkari - za ovu manifestaciju počinju pripremati već u svibnju, a pripreme se intenziviraju što je datum održavanja bliži. Iako točna godina u kojoj se ova igra počela izvoditi u Sinju nije utvrđena, pretpostavlja se da se ona izvodi od 1715. godine. Te godine odigrala se najvažnija bitka, kada je 700 sinjskih branitelja odbilo napad više desetaka tisuća Turaka. Uznemirena turska vojska, oslabljena glađu i pojavom srdobolje napušta Cetinsku krajinu. Alku se u literaturi, u medijima, na internetskim portalima, pa i u svakodnevnom govoru, uobičajeno određuje kao tradicionalnu vitešku igru. Toj se osnovnoj definiciji Alke povremeno, ovisno o kontekstu, dodaju odrednice kojima je cilj prostorno ju smjestiti ili ograničiti na područje Cetinske krajine (češće) ili Hrvatske (rjeđe)" (Vukušić, 2013, 17).

Sam događaj privlači tisuće posjetitelja godišnje u Sinj, a materijalna baština povezna s Alkom obogaćuje turistički sadržaj dostupan posjetiteljima tijekom cijele godine. Važan dio te alkarske baštine su Alkarski dvori u kojima se nalazi višenamjenska dvorana za održavanje alkarskih skupština, znanstvenih skupova, konferencija, koncerata, priredaba, natjecanja i drugih skupova, a sve je smješteno u jednom od rijetko očuvanih mletačkih Kwartira (vojarna za smještaj konjice) sačuvanih u Dalmaciji (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

Ideja o izgradnji Alkarskih dvora postoji još od 19. stoljeća, a glavna funkcija građevine bi bila da služi potrebama Viteškog alkarskog društva. Viteško alkarsko društvo 1993. godine postaje vlasnik dijela spomenutog Kwartira, a odlukom Vlade Republike Hrvatske 2004. i cijeloga bloka Kwartira. Rekonstrukcijom i izgradnjom Alkarskih dvora, konačno su se stekli uvjeti da viteška igra Sinjska alka dobije svoj reprezentativni muzejski okvir koji će 365 dana

u godini biti potpuno otvoren javnosti, namjernicima, ekskurzijama i prije svega samim Sinjanima. Muzej je svečano otvoren u kolovozu 2015. godine u sam osvit proslave velike obljetnice. Tako su Viteško alkarsko društvo i Muzejski fundus starih alkarskih odora i opreme našli mjesto pod primjerenim krovom i u sugestivno uređenom ambijentu. Muzej Sinjske alke svojim stalnim postavom doseže najviše muzejske standarde, prezentacijske i tehnološke, te tako staje uz bok ostalih vrhunskih muzeja u Republici Hrvatskoj. Sam prostor inkorporiran je u centralni dio Alkarskih dvora, kao poveznica od ulaza Petrovac na jugu do Vojvodinih prostorija na sjeveru. Muzejski postav uključuje mnoštvo odora, opremu i oružje sinjskih alkara te alkarske statute i pravilnike koje donosi u suvremenoj digitalnoj formi. Posebnu atrakciju postava predstavlja prikaz alkarske povorke načinjen u prirodnoj veličini (sl. 2), a prikazana je i rekonstrukcija bitke pod Sinjem iz 1715. gdje će posjetitelji u multimedijalnom okruženju moći doživjeti tu slavnu bitku (Grad Sinj - službene internet stranice, n. d.).

Sl. 3. Prikaz alkarske povorke u Muzeju Sinjske Alke načinjen u prirodnoj veličini

Uz Alku veže se i niz drugih gradskih manifestacija kao što je predstava Opsada Sinja 1715., te Vučkovića dječja alka koje dodatno obogaćuju društveni, kulturni i turistički sadržaj grada. Niz drugih povijesno-arheoloških lokacija i artefakata nalazi se u Sinju i okolici te također imaju potencijal cjelogodišnjeg privlačenja turista. Neki od njih su:

- arheološki lokalitet Čitluk (Aequum)
- nadgrobni spomenik Gaja Liberija, fontane na Pijaci i Petrovcu, Veliki (Alkarski) most
- tvrđave, utvrde i gradine: Kula Kamičak, Tvrđava Travnik, Tvrđava (Stari) Grad
- vile Tripalo, Danek i Vjera, palača Tripalo
- Muzej Cetinske krajine, galerija Stipe Sikirica, galerija Galiotović

Osim u spomenutom Muzeju Sinjske Alke, vrijedni povijesni nalasci čuvaju se još u Muzeju Cetinske krajine i Arheološkoj zbirci franjevačkog samostana.

Muzej Cetinske Krajine utemeljen 1956. godine središnje je mjesto istraživanja i prezentiranja bogate kulturno-povijesne baštine Cetinske krajine. Muzej obuhvaća arheološku, numizmatičku, kulturno-povijesnu, etnografsku i prirodoslovnu zbirku te zbirke oružja, fotografija i fotografiskoga pribora, dokumenata, razglednica, plakata te umjetničku zbirku u kojoj su najzastupljeniji umjetnici iz Cetinske krajine. Arheološki izlošci predstavljeni su kronološkim slijedom od prapovijesti preko antike do srednjega vijeka i popraćeni su preglednim tekstovima, legendama, kartama, crtežima i fotografijama. Muzej je od utemeljenja smješten u istoj zgradi, spomeničkom objektu Palacina, koja je dio povijesnog sklopa s obližnjom tvrđavicom Kamičak (Turistička zajednica grada Sinja - Grad Sinj, n. d.).

Arheološka zbirka Franjevačkog samostana u Sinju jedna je od najstarijih i najvrjednijih arheoloških zbirki u Hrvatskoj. Predmeti koji se u njoj nalaze ne potječu iz sustavnih arheoloških istraživanja, više su to slučajni nalazi pribavljeni marljivošću fratara i naklonošću naroda prema spomenicima prošlosti, a danas su pohranjeni i izloženi u sinjskom samostanu. Ono što zbirka posjeduje uglavnom je nađeno na području Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, a ponajviše u okolici Sinja i u sklopu poznatog arheološkog nalazišta Aequuma (Colonia Claudia Aequum) nedaleko Sinja, kod današnjeg sela Čitluka. Po sadašnjoj inventarskoj knjizi, zbirka posjeduje preko 1300 inventarskih jedinica (predmeta) i zaštićeno

je kulturno dobro Ministarstva kulture Republike Hrvatske (Grad Sinj - Službene internet stranice, n. d.).

Do sada ovaj dio povijesnog nasljeđa i materijalne baštine nije bio dovoljno jasno artikuliran van sinjske regije i samim time još nema status prepoznatljivog kulturnog dobra, a kako bi se to promijenilo udruga PKD 'Gaj Laberije' izradila je strategiju razvoja turizma temeljem arheološkog spomenika (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

4. 2. Vjerski turizam

Vjerski turizam jedan je od najstarijih oblika turizma koji se kao posebni oblik turizma javlja u najranijoj povijesti kada su ljudi posjećivali svetišta, i pritom prelazili veće udaljenosti. Vjerski turizam obuhvaća sve vrste putovanja koji su motivirani religijom i gdje je odredište vjerska destinacija. Vjerski turizam ima određene ekonomske učinke koji mogu biti pozitivni (rast potrošnje, rast investicija u objekte infrastrukture, razvoj ugostiteljstva, rast javnih prihoda, otvaranje novih radnih mjesta) i negativni (rast javnih rashoda, rast cijena proizvoda, usluga i nekretnina). Religijski turizam najčešće se pojavljuje u tri oblika:

1. hodočašće koje može biti grupni ili individualni posjeti svetištima;
2. masovna okupljanja povodom značajnijih religijskih datuma i obljetnica;
3. obilasci i posjeti značajnim religijskim mjestima i objektima u okviru turističkog itinerera (Geić, 2002.)

Oblici vjerskog turizma danas se mogu razlikovati po duljini boravka u vjerskoj destinaciji, nadalje, može biti kratkoročno putovanje bez noćenja ili dugoročno s barem jednim noćenjem. Međutim, planiranje i razvoj vjerskog turizma u destinaciji ima specifičnosti na koje je potrebno paziti, a to su:

1. Turistički dolasci motivirani vjerom najčešće su uvjetovani prepoznatljivošću destinacije te dostupnošću svih relevantnih informacija i zbog toga je potrebno tiskati tematske brošure, kreirati internetske portale te osmisliti posebne programe u organizaciji turističkih agencija specijaliziranih za vjerski turizam;

2. Vjerska putovanja i hodočašća zahtijevaju prilagođene, tj. cjenovno prihvatljivije oblike smještaja te laku dostupnost odnosno pristupačnost vjerskim objektima;
3. Treća specifičnost vjerskog turizma je da ukupni doživljaj posjeta vjerskim objektima ovisi o načinu prezentacije objekata u određenoj destinaciji, i toj potrebi pridonose višjezični letci te različiti audio-vizualni, interaktivni vodiči.

Potrebno je također objasniti što je hodočasnički turizam odnosno kakvu on ima ulogu u sklopu vjerskog turizma općenito. Hodočašće je jedan od najstarijih oblika iskazivanja vjerskih osjećaja i poštovanja prema vjeri. Motivi hodočašća mogu biti različiti, ali najčešće su molitva za ozdravljenjem, zahvalnost, molitva za oprostom te molitva za pročišćenjem. Isto tako, nema razloga da svi oni posjetitelji koji dolaze na sveta mjesta kako bi obnovili i osnažili svoju vjeru, i pronašli duhovni mir, ne požele doživjeti i druge čimbenike koje im pruža destinacija u koju su došli (uvid u kulturu, povijest, prirodne ljepote...). Stoga se može zaključiti kako su u modernom turizmu turisti postali dijelom hodočasnici koji tragaju za svojim unutarnjim mirom u duhovnom smislu, a hodočasnici dijelom turisti koji uza svoje traganje za duhovnim vrednotama žele i očekuju da ih pri tomu prati komfor suvremenih turista (Turner i Turner, 1978). Osmišljavanje inovativne i integralne turističke ponude primarni je cilj ne samo u svim turističkim receptivnim zemljama nego i u Hrvatskoj, te način kako posjetiteljima omogućiti komfor suvremenih turista. Problem s kojim se susreću hodočasničke destinacije je pitanje kako utvrditi granice svjetovnih sadržaja koje neke imaju, za uspjeh samoga hodočašća, a da cijelo hodočašće ne izgubi atribut vjerskoga događaja. Iako postoji poveznica između hodočašća i turizma, vjerski turizam može se pojaviti u različitim oblicima, ipak, ovdje nije realno činiti oštra razgraničenja jer u svakom religijskom motiviranom putovanju ima elemenata zajedničkih ostalim turističkim putovanjima gdje je neizbježna činjenica potrošnja, bilo za transport, smještaj, prehranu, kupnju suvenira i slično (Hitrec, 2006).

U Sinju, jednom od najvećih hrvatskih marijanskih svetišta, blagdan Uznesenja Blažene Djevice Marije slavi se posebno svečano 15. kolovoza. Svaki dan, uoči blagdana Velike Gospe, u noćima između osmoga i 15. kolovoza, na hodočašće prema gradu Sinju kreću tisuće hodočasnika, osobito mladih, a 15. kolovoza se održava središnja vjerska svečanost. Praćena slavljenjem zvona i sviranjem fanfare, slika Čudotvorne Gospe Sinjske iznosi se iz Crkve u svečanu procesiju ulicama grada (sl. 3). Uokvirena reljefnim brončanim vratima, crkva Gospe

Sinjske dominira glavnim gradskim trgom. Građena od 1699. do 1712., odlijevajući ratovima i potresima, do danas je zadržala svoj izvorni izgled. Legenda kaže da je Gospinim čudotvornim utjecajem 1715. godine Sinj zauvijek oslobođen turske vlasti. Crkva je posvećena 2009. godine, zajedno s novim oltarom i Gospinim kipom u samostanskom dvorištu. Crkva i samostan nalaze se u Registru kulturnih dobara Ministarstva Republike Hrvatske kao zaštićeno kulturno dobro sakralne religijske graditeljske baštine. Na dan Velike Gospe obilježava se i Dan grada Sinja (Turistička zajednica grada Sinja, n. d.).

Sl. 4. Svečana procesija na dan Velike Gospe u Sinju

Hodočasnici pristižu iz nekoliko pravaca, a najviše iz pravca juga, iz Solina te sa sjevera, iz Bosne i Hercegovine. Staza Gospi Sinjskoj proteže se na relaciji Solin - Sinj - Livno - Tomislavgrad - Rama i duga je 148 kilometara. Hodočasnički je to put, kojim se, iz nekoliko pravaca, stoljećima pješaci k najvećem marijanskom svetištu na južnohrvatskim prostorima. Projekt “Staza Gospi Sinjskoj” odobren je u sklopu programa IPA Hrvatska - Bosna i Hercegovina i njegova je provedba počela devetoga travnja 2013. godine. Projekt je trajao ukupno 24 mjeseca, a proveli su ga partneri s hrvatske i bosanske strane: gradovi Sinj i Solin i HGSS Stanica Split te općine Prozor Rama, Tomislavgrad i Livno. Provedbi projekta pridonijeli su i suradnici: Turistička zajednica Grada Sinja, Franjevački samostan Gospe Sinjske, Franjevački samostan Rama - Šćit, Turistička zajednica Hercegbosanske županije i

Planinarska udruga “Kamešnica” Livno (Gašpar, 2015). Razvijanjem prateće infrastrukture i podizanjem svijesti o neizmjerljivoj vrijednosti kulturnog i vjerskog naslijeđa, staza Gospi Sinjskoj polako nadilazi lokalne okvire i dobiva međunarodnu dimenziju. Staza je aktivna tijekom cijele godine, ne samo u vrijeme svetkovine Velike Gospe (Turistička zajednica grada Sinja, n. d.).

4. 3. Sportsko-rekreacijski i avanturistički turizam

Turizam i sport međuzavisne su društveno-ekonomske pojave. Sport i sportska natjecanja u suvremenom turizmu nemaju samo ulogu promatranja, nego su oni ujedno važan sadržaj boravka u turističkoj destinaciji u kojem turisti postaju aktivni sudionici različitih sportova: sportova na vodi, tenisa, golfa, skijanja, jahanja, sportskih igara (odbojke, nogometa i rukometa na pijesku), izletničkih tura i dr. Tako je sport u suvremenom turizmu postao novi sadržaj boravka, a često i glavni motiv za putovanje u određenu turističku destinaciju (Bartoluci i dr., 2013: Modeli organizacije i kvaliteta sportsko-rekreacijskog turizma u Istri, u: 22. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske: Organizacijski oblici rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije (ur. Findak, V.), Poreč, 25.-29. lipnja 2013., Hrvatski kineziološki savez, Zagreb, 86-92.).

Nove tendencije u razvoju turizma pokazuju da promjene u turističkim trendovima zamjenjuju tradicionalne motive odmora s motivima i sadržajima aktivnog odmora. Kako su sport i sportska rekreacija ključni motivi i sadržaji aktivnog odmora, njihov razvoj utječe na sadržaj i kvalitetu aktivnog odmora u turizmu. Upravo sportsko-rekreacijski sadržaji u turizmu predstavljaju sve više snažan faktor turističke ponude i potražnje. Aktivan odmor posljednjih je desetljeća postao biološka nužnost, kompenzacija za nedovoljno kretanje i ubrzani životni tempo suvremenog čovjeka i turista. Programi sportsko-rekreacijskih aktivnosti omogućuju smišljen boravak turista čime se planski ostvaruju njihove temeljne potrebe za kvalitetnim odmorom u turizmu (Bartoluci, 2006).

Sportski turizam u sinjskom kraju ima veliki potencijal iako se do sada time nije sustavno bavilo. Sinj je ponajprije prepoznatljiv po tradiciji konjičkih sportova koji se organiziraju i provode u pet konjičkih klubova, koji osim škole jahanja posjetiteljima nude i usluge

terapijskog jahanja. Konkurentska prednost Sinja u usporedbi s drugim gradovima u Dalmaciji i Hrvatskoj, kada je u pitanju konjički sport, je postojanje izuzetno kvalitetne infrastrukture. Sinjski hipodrom, izgrađen za potrebe održavanja Mediteranskih igara u Splitu 1979., drugi je po veličini u Hrvatskoj te je mjesto održavanja redovitih međunarodnih i nacionalnih galopskih trka i natjecanja u preponskom jahanju. Također, za potrebe konjičkog sporta i rekreacije, osim na hipodromu, uređene su i posebne staze u okolici grada na kojima posjetitelji mogu doživjeti uzbuđenje jahanja u prirodi, a što predstavlja jednu od dimenzija avanturističkog turizma (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

Avanturistički turizam posjetitelji sinjskog kraja ujedno mogu iskusiti sudjelujući na raftingu na rijeci Cetini te kanu-safariju na Perućkom jezeru. Za zaljubljenike u biciklizam postoje tradicionalna biciklijada i nekolicina biciklističkih staza u široj mikroregiji Sinja pod imenom: Panj, Kroz sinjsko polje, Do izvora Cetine i Tri izvora. Također, tijekom 2014. godine iz EU projekta Medpaths, a koji je nastao temeljem suradnje TZ Grada Sinja, Biciklističke udruge Vlaji te Planinarske udruge Svilaja iz Sinja uređeno je šest vidikovaca i 11 odmorišta te ukupno pet tematskih staza (jedna biciklističko-konjička, dvije biciklističke i dvije pješačke staze) na širem području Sinja ukupne dužine 148 km. Upravo raznovrsnost navedenih staza i prirodnih karakteristika sinjskog kraja platforma je za razvoj avanturističko-sportskih događaja kao što je zabavno-sportska utrka Gradski izazov "Cetina adventure" i pustolovna "Cetina adventure race" koja objedinjuje niz sportova u prirodi: kajak, plivanje, vožnja biciklom, penjanje, abseil, skokovi sa stijena u vodu, prelazak preko užeta i razne druge aktivnosti, a cilj se nalazi u Sinju. Ipak najviše adrenalina posjetitelji mogu iskusiti u sinjskoj sportskoj zračnoj luci gdje se provode aero sportovi, škole jedriličarstva i padobranstva. Aerodrom na sinjskom Piketu u nekom obliku uporabe je još od 1931. godine kada je otvoren kao zračna luka Split putem koje je uspostavljena prva zračna linija na relaciji Split-Sušak-Zagreb i Split-Sarajevo-Beograd. Danas na njemu održavaju se padobranska natjecanja (Padobranski kup, Leteća alka (paragliding natjecanje) te jedriličarski i zrakoplovni susreti. Pod ovim segmentom turizma ubrajaju se također lov i ribolov koji se organiziraju u sklopu lovačkih i ribolovnih društava te planinarske aktivnosti poput planinarskog uspona „Preko Zelova na Svilaju“. Sinj također ima vanjsko gradsko plivalište olimpijskih dimenzija koje je otvoreno 26. srpnja 1953. godine na inicijativu Sinjanina Vice Buljana, nekadašnjeg načelnika općine Sinj, alkarskog vojvode, a kasnije i ministra ribarstva NR Hrvatske. Bazen je

otvoren od lipnja do rujna, te se na njemu između ostalog održava obuka neplivača i škola plivanja (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

4. 4. Ruralni turizam

"Ruralni turizam skupni je naziv za različite aktivnosti i oblike turizma koji se javljaju izvan gradova i onih područja na kojima se razvio masovni turizam. On je uvjetovan turističkim atrakcijama koje se nalaze u ruralnim područjima. Važnost ruralnog turizma ogleda se, prije svega, u vrlo važnoj interakciji poljoprivredne proizvodnje tradicionalnih proizvoda, prezentiranja tradicije, tradicijske gastronomije i turističkih usluga, te korištenju postojećih resursa. U Republici Hrvatskoj, ruralni prostor zauzima 91,6 % ukupne površine što je vrlo veliki potencijal za razvoj ruralnog turizma" (Demonja i Ružić, 2010, 12).

"Sustavni razvoj ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj možemo podijeliti u dva značajna razdoblja. Prvi je započeo 1995. i trajao je do kraja 1999. godine, kada je hrvatska Vlada donijela Nacionalni program "Razvoj malog i srednjeg poduzetništva u turizmu s naglaskom na održivi razvoj turizma u ruralnom prostoru". Nakon toga, slijedilo je nekoliko godina stanke kada su se događale samo pojedinačne inicijative, a nedostajalo je potpora resornog ministarstva. Drugo razdoblje, koje bilježi vidljive pomake u razvoju ove vrste turizma, započinje krajem 2003. odnosno početkom 2004. godine, kada nova Vlada RH, kroz resore poljoprivrede i turizma, počinje voditi značajniju brigu o ruralnom prostoru i gospodarskim djelatnostima na ruralnim područjima" (Demonja i Ružić, 2010, 49).

U strateškom promišljanju razvoja turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji upravo područje Dalmatinske zagore identificirano je kao pogodno za razvoj ruralnog turizma kao važne dimenzije cjelovite turističke ponude županije. Ova vrsta usluge predstavlja simbiozu poljoprivrede i turizma tako da se potencijal ruralnog turizma razvija komplementarno razvoju poljoprivrede. Stoga Splitsko-dalmatinska županija daje potpore tzv. zelenom poduzetništvu i izdvaja značajna sredstva za poticaje u poljoprivredi i ribarstvu. Na sličan način i sam Grad Sinj iz svojih proračunskih sredstava daje bespovratna sredstva za poticaje u poljoprivredi, ali i u drugim oblicima potpore razvoju poduzetništva (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

U sklopu manifestacije Dani hrvatskog turizma dodijeljene su nagrade i priznanja za najuspješnije dionike i destinacije u turizmu za 2018. U kategoriji za najuspješniju destinaciju ruralnog turizma 2018. godine, priznanje Hrvatske turističke zajednice dobila je Dalmatinska zagora koju čine Turistička zajednica područja Imota, gradova Sinj, Trilj, Vrlika, Vrgorac i općine Dugopolje i Klis. Priznanje u ime cijele destinacije Dalmatinske zagore preuzela je Kristina Križnac. Dalmatinska zagora prepoznata je kao nova destinacija ruralnog turizma koja se odlično nadopunjuje na turizam jadranske obale (Grad Sinj - službene internet stranice, n. d.).

S obzirom na potencijal Sinjskog polja i činjenicu da se više od 60 % svih kućanstava u širem području Sinja bavi nekim oblikom poljoprivredne djelatnosti, ruralni turizam ovog kraja danas je u većoj mjeri neiskorišten. Naime, sinjski kraj posjeduje prirodne resurse i pretpostavke za razvoj ruralnog turizma, a postoji i rastući interes posjetitelja za ovu vrstu povratka k izvornoj prirodi, međutim još uvijek ne postoji kvalitetno razrađena ponuda i adekvatni kapaciteti. U Sinju i okolici postoji tek manji broj seoskih gospodarstava i obiteljskih izletišta, poput seoskog gospodarstva Panj, obiteljskog izletišta Mustang i seoskog domaćinstva Vukasović, u kojima se nude različite rekreacijske aktivnosti. Turistička zajednica grada Sinja stoga potiče ovu vrstu turizma organizacijom Sinjskog sajma sela kojom je obuhvaćeno: izlaganje tradicijskih proizvoda: hrane, pića i suvenira; degustacija hrane i pića; prodaja/kupnja hrvatskih tradicijskih proizvoda, kulturno-umjetnički program, promocija bogate gastronomske ponude, kulturne baštine s ciljem turističkog i gospodarskog razvoja grada Sinja i Splitsko-dalmatinske županije. Posjetitelji mogu degustirati i kupiti razne prehrambene proizvode visoke kvalitete: domaće sireve, med i ostale pčelinje proizvode, domaće suhomesnate proizvode, vina, rakije, likere, ulja, eko proizvode itd. Predstavljaju se i različite vrste tradicionalnih suvenira, ručnog veza, uporabnih i dekorativnih predmeta te nakita od prirodnih materijala (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., 2015).

5. ISKORIŠTENOST TURISTIČKOG POTENCIJALA

Turistička potražnja određena je količina roba i usluga koju su turisti spremni kupiti u određenom vremenu i pod određenim uvjetima; ukupan broj osoba koje sudjeluju u turističkim kretanjima ili žele uključiti se u turistička kretanja kako bi se koristile različitim turističkim uslugama u mjestima izvan svoje uobičajene sredine u kojoj žive i/ili rade. Turistička ponuda dio je turističkoga tržišta na kojem se turistima nude i prodaju robe i usluge, kojima oni zadovoljavaju svoje turističke potrebe; uključuje sve gospodarske i društvene sudionike jedne zemlje, koji na izravan i neizravan način pridonose širenju i različitosti ukupne ponude i time mogućem povećanju turističke potrošnje, kao ekonomske rezultante privremenog boravka domaćih i inozemnih turista (Hrvatska enciklopedija, n. d.).

Turizam Splitsko-dalmatinske županije obilježava kontinuirani rast turističkih dolazaka i noćenja uz istovremeno promjenu kvalitativnih obilježja turističke ponude i potražnje. Na strani potražnje, sve je više "novih" turista manje zainteresiranih za pasivni odmor, a sve više za cijelu paletu dodatnih proizvoda i aktivnosti. Na strani ponude, raste kvaliteta smještaja uz veliki udio sve kvalitetnijeg obiteljskog smještaja, unapređuje se javna turistička infrastruktura te raste ponuda dodatnih sadržaja i aktivnosti (Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije (2017-2027) sa strateškim i operativnim planom marketinga). U nastavku rada slijedi analiza turističke potražnje i ponude Grada Sinja, kao i ograničavajućih činitelja turističkog razvoja.

5. 1. Analiza turističke potražnje

Kako bismo mogli primjereno analizirati turističku potražnju grada Sinja, valja promotriti nešto širu sliku, zbog identifikacije kratkoročnih i dugoročnih trendova.

Prema strateškom razvojnom programu grada Sinja iz 2007. godine, u istoj godini od ukupnog broja turista koji su posjetili Splitsko-dalmatinsku županiju (1 039 605) Sinj je primio njih 0,59 % odnosno 8931, podjednako domaćih i stranih. Kad se uzmu u obzir noćenja, situacija nije bila ništa bolja. Od 2 445 999 noćenja u Splitsko-dalmatinskoj županiji, u Sinju je zabilježeno 0,28 % (22 527), od čega gotovo dvije trećine domaćih gostiju; od stranaca

najviše su bili zastupljeni Nijemci. Izraelci i Francuzi. Vidljivo je da je turistički promet bio vrlo mali, pogotovo s obzirom na resurse i potencijal grada. Distribucija turističkog prometa u cijeloj županiji (i u gradu Sinju) izrazito je sezonskog karaktera, pri čemu je većina turističkih dolazaka i noćenja realizirana u razdoblju od lipnja do rujna. O potrošnji turista u gradu Sinju nisu dostupni podatci, međutim moguće je dobiti prosječan ukupni iznos potrošnje s obzirom na podatke za Splitsko-dalmatinsku županiju. Prosječna potrošnja turista u županiji bila je 46,53 € dnevno, što je relativno mali iznos u odnosu na Dubrovačko-neretvansku županiju, ali odstupa značajno od prosjeka države. Ako se navedeni iznos pomnoži s ukupnim brojem noćenja, dobiva se gruba procjena o ukupnoj potrošnji u iznosu od 1.048,181 € (što je vrlo vjerojatno na gornjoj granici intervala u kojem se stvarni iznos nalazi, s obzirom na geografsku lokaciju i turističku privlačnost Sinja), ili oko 3,3 % ukupnih prihoda sinjskog gospodarstva.

Ako navedene podatke usporedimo s onima iz 2018., naziru se slični trendovi (Statistička analiza turističkog prometa, 2018). Naime, od ukupnog broja turista koji su posjetili Splitsko-dalmatinsku županiju, njih 3 474 145, Sinj je posjetilo tek 13 413, oko 0,38 %, od čega dvije trećine stranaca. Od ukupnih 17 561 956 noćenja u Sinju je zabilježeno 24 187 (samo 0,14 %). Jednako kao i kod dolazaka, od ukupnih noćenja otprilike dvije trećine zabilježili su stranci, ponajviše iz Republike Koreje, Njemačke, Italije i Francuske. Dakle, iako je vidljiv općeniti trend rasta kako kod dolazaka tako i kod noćenja, kako u županiji tako i u Sinju, relativni omjeri su u istom redu veličine kao 2007. godine, čak nešto manji. U svakom slučaju, radi se o izrazito niskim apsolutnim i relativnim pokazateljima, koji potvrđuju kako se situacija unatoč planovima i strategijama razvitka nije poboljšala, te Sinj i dalje ne uspijeva realizirati resurse i potencijal u turističkom pogledu.

Distribucija prometa u Splitsko-dalmatinskoj županiji također je gotovo identična stanju iz 2005. godine, to jest pokazuje jednako izražen sezonski karakter: velika većina turističkih dolazaka i noćenja (u okvirima između 80 i 90 %) ostvarena u razdoblju od lipnja do rujna. U analizi prosječne potrošnje turista, korištena je ista metodologija kao i za 2007. godinu. Prema podacima iz 2018. (TOMAS 2017 - stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj, 2018), prosječni dnevni izdaci turista koji su posjetili Splitsko-dalmatinsku županiju iznosili su 84,51 €, ponovno manje od Dubrovačko-neretvanske županije i u skladu sa sveukupnim prosjekom. Iz

toga slijedi da je prosječna ukupna potrošnja turista u gradu Sinju u 2018. godini oko 2.044,043 €, što prema zadnjoj analizi financijskih rezultata poslovanja poduzetnika grada Sinja godine čini oko 3,8 % ukupnih prihoda sinjskog gospodarstva (tab. 4).

Tab. 4. Usporedba dnevne potrošnje i broja noćenja u Sinju u 2007. i 2018. godini, izraženih u apsolutnim i relativnim iznosima

		Dnevna potrošnja*	Broj noćenja
2007.	Apsolutno	46,53 €	22 527
	Relativno	3,3 %	0,28 %
2018.	Apsolutno	84,51 €	24 187
	Relativno	3,8 %	0,14 %

*Procjena temeljena na dnevnoj potrošnji turista u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Izvori: Strateški razvojni program grada Sinja, 2007; Statistička analiza turističkog prometa, 2018.

Sve u svemu, čak i ako se uzmu u obzir generalni pozitivni trendovi turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji između 2007. i 2018. (apsolutni rast broja dolazaka, noćenja, prosječnih dnevnih izdataka turista i slično), situacija u vremenskom okviru desetljeća ostala je gotovo nepromijenjena. Stoga bi se mogao ponoviti zaključak analize turističke potražnje grada Sinja naveden u Strateškom razvojnem programu grada iz 2007.: „...u svakom slučaju, paušalna ocjena jest da grad Sinj, ne samo da dijeli sudbinu ostatka županije kad je riječ o valorizaciji resursa kroz turizam, nego je vjerojatno u još goroj poziciji, na što ukazuju i rezultati turističkog prometa” (Strateški razvojni program grada Sinja, 2007, 110).

Iz toga također proizlazi i osnovni naputak za sanaciju i revitalizaciju trenutnog stanja: glavni fokus valja usmjeriti obogaćivanju turističke ponude u svim segmentima, posebice onima koji doprinose produženju turističke sezone – ne samo zbog produženja efektivnog razdoblja u kojem je moguće ostvariti glavninu dobiti, već i zbog smanjenja sezonske

distribucije prometa; neki od tih segmenata su zabava, učenje, kultura te sport i rekreacija. Također, strategija bi mogla uključiti i suradnju s domaćim i stranim turističkim agencijama kako bi se privukli turisti koji dolaze u aranžmanima, posebice zbog toga što takvi turisti putuju i van sezone, te naravno domaće i strane investitore koji bi energizirali turističku djelatnost, što kapitalom što ekspertizom.

5. 2. Receptivni elementi destinacije - smještaj i ugostiteljstvo

Receptivni elementi turističke ponude odnose se na smještajne i ugostiteljske kapacitete određene lokacije, koji spadaju u ključne preduvjete bilo kakvog razvitka turizma. Što se tiče grada Sinja, općeniti podaci navedeni u inicijalnom nacrtu strategije razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. – 2020. godina ukazuju na to da u Sinju postoji nedostatak svih oblika smještaja, kao i ponude restorana i drugih ugostiteljskih objekata. U svojoj ponudi grad Sinj ima tek jedan hotel, s tri zvjezdice, 48 soba i četiri apartmana. Kapacitetima skromno pridonose privatne sobe, privatne kuće za odmor te ostali ugostiteljski objekti koji imaju smještajne kapacitete, poput konoba, seoskih gospodarstava i obiteljskih izletišta. Prema podacima iz 2015. godine, ukupni broj kreveta u gradu Sinju iznosi 165; od toga je tek šest kreveta u kategoriji od pet zvjezdica, 149 u kategoriji od tri zvjezdice i preostalih 10 u kategoriji dvije zvjezdice. Kako bismo dobili nešto potpuniju sliku smještajnih kapaciteta grada Sinja, treba ih usporediti s općenitim kapacitetima Splitsko-dalmatinske županije.

Prema statističkoj analizi turističkog prometa u Splitsko-dalmatinskoj županiji 2018. godine (2019), njezin ukupni smještajni kapacitet iznosi 238 477 kreveta; od tog broja hoteli čine 33 149 kreveta. Prema tome, ako uzmemo već navedene podatke, grad Sinj pridonosi smještajnom kapacitetu županije u udjelu od 0,07 % kreveta te 0,32 % hotelskog kapaciteta, što je gotovo zanemariv udio. Ako pak ukupni broj noćenja u gradu Sinju podijelimo s brojem kreveta, dolazimo do podatka koji govori o popunjenosti ukupnih kapaciteta grada – riječ je o oko 146 dana u kojima su kapaciteti bili popunjeni, što je samo po sebi solidno. Međutim, kao što je i ranije navedeno, gotovo 90 % noćenja spada u širu sezonu (razdoblje od lipnja do rujna), a u tri ljetna mjeseca taj postotak iznosi otprilike 75 % (Statistička analiza turističkog prometa u Splitsko-dalmatinskoj županiji 2018. godine, 2019).

Ako se osvrnemo na kvalitetu smještaja (prema kriteriju zvjezdica), u Sinju prevladavaju objekti srednje razine kvalitete, posebice što se tiče hotelskog objekta. Međutim, valja imati na umu kako smještaj nude i objekti iz skupine malih ili obiteljskih, privatnih objekata, što implicira da radna snaga što je u njima zaposlena ne mora nužno imati kompetencije i znanja iz područja uslužnih djelatnosti, ugostiteljstva, marketinga, informacijskih tehnologija ni drugih primijenjenih ekonomskih znanja, što posljedično vrlo vjerojatno utječe na varijabilnost konačne kvalitete smještaja u Sinju.

U ugostiteljstvu nailazimo na nešto drugačiju sliku. Grad Sinj je specifičan po relativno velikom broju registriranih ugostiteljskih objekata: prema podacima iz 2011. godine, registrirano je njih 185, iako konkretnih podataka o omjeru nema mnogo. U svakom slučaju, radi se o raznolikoj ponudi, iz koje se izdvaja jedan klub, dva puba, 30-ak kafića, dvije konobe, sedam restorana, četiri pizzerije te dvije slastičarnice (Turistička zajednica grada Sinja, n. d.). Vrijedno je istaknuti kako u turističkoj ponudi postoji i rekreacijski sadržaj, u sklopu ugostiteljskih objekata poput Mustang Sinja, koji nudi razne rekreacijske aktivnosti, uz mogućnost jahanja, školu jahanja, odlazak na rijeku Cetinu i jezero Peruća i slično; konjičkog kluba Alamo, koji provodi djelatnosti terapijskog i rehabilitacijskog jahanja, uz organizaciju sportskih natjecanja vezanih za konjički sport, naročito galopskih trka; te seoskog domaćinstva Podastrana koje u suradnji s udrugom Carpe Diem nudi razne sportske aktivnosti poput biciklizma, paintballa, paragliding i kanu safarija na rijeci Cetini.

Ovu, naizgled impozantnu ponudu ugostiteljskih objekata (kao i onu smještaja) ipak treba sagledati s dva dodatna aspekta. Prvenstveno, kao što je ranije navedeno, gruba procjena prometa u Sinju ukazuje na relativno vrlo nisku razinu turističkog prometa, što bi dalje upućivalo na to kako ovi ugostiteljski objekti uglavnom zadovoljavaju potrebe lokalnog stanovništva i tranzitnih putnika.

Dodatno, iako se o kvaliteti tih objekata (ugostiteljskih, ali i smještajnih) teško može govoriti na individualnoj razini, treba uzeti u obzir podatke o stupnju zadovoljstva turista. Tako podaci za 2017. godinu (TOMAS 2017 - stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj, 2018) govore o rastućem zadovoljstvu turista brojnim elementima turističke ponude u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Primjerice, turisti visoko ili vrlo visoko ocjenjuju ljubaznost osoblja u smještajnom objektu, komfor smještaja, kvalitetu usluga i hrane u smještajnom objektu. Nešto

je lošije zadovoljstvo turista što se tiče bogatstva gastronomske ponude u mjestu, kvalitete hrane u restoranima izvan smještajnog objekta, kao i odnosa cijene i kvalitete smještajne i gastronomske ponude, koje u prosjeku ocjenjuju srednjim zadovoljstvom.

Trendovi u zadovoljstvu također su zanimljivi, pri čemu su u prosjeku inozemni turisti najkritičniji u prvom posjetu Hrvatskoj, koji su sve navedene elemente turističke ponude ocijenili najlošije u odnosu na ostale skupine. Ipak, trend se poboljšava s obzirom na broj posjeta, pri čemu su elementima ponude najzadovoljniji turisti s ostvarenih šest ili više posjeta Hrvatskoj. Naravno, takva slika je vrlo smisljena, s obzirom na to da je vjerojatnije da će se osobe koje su inicijalno zadovoljne ponudom u prosjeku češće vraćati u budućnosti, a osobe koje nisu vjerojatno će se vraćati rjeđe. Sve u svemu, trend iz godine u godinu pokazuje stabilan pozitivan smjer, te ako se grad Sinj smatra u skladu s podacima na razini županije, može se reći da je ukupna ponuda receptivnih elemenata zadovoljavajuća, iako u većini segmenata značajno ograničena.

5. 3. Ograničavajući činitelji turističkog razvoja Grada Sinja

Nastavno na sve što je o turističkoj ponudi grada Sinja do sad rečeno, općenito vidljivo je kako Sinj posjeduje bogatu povijesnu i vjersku baštinu, povoljnu geografsku, klimatsku i društvenu poziciju, što sve pridonosi određenom turističkom potencijalu. Ipak, iz prethodnih analiza vidljivo je kako se taj potencijal nije uspio realizirati, kako u prošlom tako i u tekućem desetljeću. Prema već navedenim podacima, lako je identificirati neke od ograničavajućih činitelja turističkog razvoja.

Prvenstveno, veliki problem Sinja jest činjenica da trenutno u njemu djeluje tek jedan hotel, koji spada u objekte srednje razine kvalitete i ima vrlo malo kreveta. Budući da hoteli (i hosteli) čine osnovni smještajni kapacitet turističke ponude, jasno je kako je prisutnost samo jednog takvog objekta veliki faktor koji ograničava potencijalni promet – u Sinju tijekom sezone naprosto nema mjesta, što onemogućava mnogim turistima da borave u gradu čak i ako to žele.

Također, budući da je većina postelja u srednjem razredu kvalitete, određena turistička klijentela koja cijeni luksuzniji odmor gotovo da nema gdje biti – u Sinju u 2019. godini postoje samo četiri objekta u razredu od pet zvjezdica, s ukupno 38 kreveta. To se na prvi pogled čini zadovoljavajuće s obzirom na općenite smještajne kapacitete, ali treba imati na umu da turisti koji su spremni i u mogućnosti priuštiti si vrhunski smještaj cijene ekskluzivnost te kao takvi nerijetko ne iskoriste smještajni kapacitet u potpunosti ili ne preferiraju smještaj s puno smještajnih jedinica.

Ako pak razmotrimo odnos ukupne ugostiteljske ponude i zadovoljstva inozemnih turista, vidljivo je kako velika ponuda nije nužno prednost, budući da se nazire trend domaćih ugostitelja da nastoje ostvariti dobre rezultate u poslovanju temeljem kvantitete više nego kvalitete. Kako se navodi u Strateškom razvojnom program grada Sinja iz 2007. godine, u ponudi ugostiteljskih objekata može se naići na neka domaća autohtona jela, ali se čini kako ponuda autohtonih jela nije dovoljno diverzificirana, te bi se u to trebao uložiti dodatan trud; Sinj zaista ima iznenađujuće gastronomsko obilje, pa se tako autohtonim smatraju Sinjski arambaši (jelo slično sarmi koje je neizostavan dio svečanih sinjskih jelovnika), rafioli (tradicionalni kolač), uštipci (poznata slastica) i slično; Sinj kao dio Cetinske krajine posjeduje i tradiciju vinogradarstva, posebice u proizvodnji svježih i pitkih vina pod nazivom hrvaština, koja predstavljaju prijelaz između teških dalmatinskih i laganih kontinentalnih vina (Turistička zajednica grada Sinja, n. d.). Unatoč potencijalnom gastronomskom bogatstvu, zadovoljstvo turista stvarnom situacijom u 2017. godini pokazalo se u prosjeku tek srednjim, što ukazuje na njegovu trenutnu slabu iskorištenost.

Osim toga, analize i iz 2017. kao i 2015. (Strateški razvojni program grada Sinja, 2007; Strategija razvoja grada Sinja, razdoblje 2015. - 2020., 2015) naglašavaju problem nedostatne i nedovoljno atraktivne ponude u elementima nadgradnje kao što su kultura, sport, zabava i ekologija, što bi sve pomoglo u suzbijanju izrazito snažnog sezonskog karaktera sinjskog turizma proširenjem sezone i svojevrsnim istezanjem turističke ponude kroz godinu. Sinj se trenutno još uvijek oslanja na komparativne (prirodne) prednosti i postojeće sadržaje (religijske i rekreativne prirode – poput alke i slavlja Velike Gospe), dok ne stvara konkurentske. Tako su neiskorišteni sportsko-rekreativni objekti, poput hipodroma, sportske

zračne luke i bazena, koji su nesjedinjeni i zanemareni, te su malobrojni ugostiteljski objekti koji nude takav sadržaj.

Vezano za to, identitet i prepoznatljivost Sinja vrlo je ograničena. Njegovi glavni turistički proizvodi su Sinjska alka, koja je upisana na UNESCO-ov popis nematerijalne svjetske baštine u Europi i kao takva ima određenu turističku privlačnost, te Svetište i župa Gospe Sinjske, centrirano oko slike Čudotvorne Gospe Sinjske i blagdana Uznesenja Blažene Djevice Marije. Međutim, i jedan i drugi proizvod ograničenog su turističkog dohvata. U slučaju alke, radi se o hermetičnom događaju nacionalnog karaktera, koji je vremenski ograničen na prvu nedjelju u kolovozu, te u kojem može sudjelovati izrazito mali broj ljudi (zbog naravi događaja uvijek sinjskih muškaraca) – sve ograničavajući faktori u turističkoj valorizaciji alke.

Marijansko Svetište Gospe Sinjske dijeli određena obilježja s alkom, kao nacionalno i povijesno vrlo značajno mjesto, koje je u središtu važnog događaja – slavlja Velike Gospe. I u ovom slučaju je riječ o proizvodu ograničene naravi, budući da se radi o religijskom lokalitetu i slavlju, što samim time privlači ponajviše turiste katolike, vrlo vjerojatno manji subset ljudi koji su u prosjeku religiozniji. Također, glavnina turističkog prometa koju Svetište generira vremenski je ograničeno, budući da se blagdan Velike Gospe obilježava 15. kolovoza.

Ovdje se pojavljuje dodatan problem, s obzirom na to da se Sinjska alka i blagdan Velike Gospe ne poklapaju ni vremenski ali ni u ciljanoj populaciji – iako su oba događanja u kolovozu, alka se gotovo uvijek održava u prvom tjednu mjeseca; povrh toga, alka je događaj sportsko-rekreativne prirode, koji u prosjeku ima drugačiju populaciju konzumenata od ljudi koji dolaze u Sinj obilježiti Gospu, događaj religijske prirode.

Još jedan konkretan problem promidžbe i turističkog marketinga jest manjak kako suvenirnica tako i samih suvenira. Naime, glavni suveniri Sinja su vezani za alku, što je prepoznatljivo ali kao što je već rečeno, ograničenog turističkog značaja, budući da su za takve suvenire prvenstveno zainteresirani turisti koji su informirani o Sinjskoj alki i/li su prisustvovali u njezinom obilježavanju. Osim toga, Sinj trenutačno nema prepoznatljiv suvenir koji bi pridonio generalnom turističkom prometu, kao ni mjesta na kojima bi se suveniri poput toga mogli kupiti. Naime, grad Sinj ima dvije suvenirnice koje nude (gotovo) isključivo suvenire povezane s alkom, jednu koja djeluje u sklopu Svetišta i kao takva nudi suvenire

religijske prirode, jednu koja je povezana s cvjećarnicom te jednu povezanu s Kulturno-umjetničkim središtem Sinj, fokusiranu na umjetnine. Iz navedenog jasno je kako Sinju izrazito nedostaju turistički proizvodi šire privlačnosti, kao i promidžba tih i postojećih proizvoda.

Općenitije gledano, Sinj pati od nedostatne povezanosti s turističkom ponudom većih gradova srednje Dalmacije, pri čemu ne koristi postojeće strateške prednosti blizine većih gradova i atraktivnijih destinacija poput Splita, Brača i Makarske, kao i blizine zračne i pomorske luke. Sinj ima tek jednu lokalnu putničku agenciju, stoga nije adekvatno reprezentiran na stranim tržištima. Kao što je već prije u radu natuknuto, postoji manjak stručnih kadrova u turizmu, stanovništvo je u prosjeku niskog znanja o turizmu i pratećim kompetencijama, slabo je informirano o programima, fondovima i projektima namijenjenima razvoju turizma, te promocija grada i njegovih atrakcija gotovo ne postoji.

Konačno ograničenje odnosi se na općenitu gospodarsku klimu u Hrvatskoj i Sinju. Stanovništvo kontinuirano emigrira, posebice mladi. Legislativne promjene na regionalnoj i državnoj razini, kao i neriješeni imovinsko-pravni odnosi, neučinkovita birokracija te izrazito mali udio ugostiteljskih poduzeća u ukupnim prihodima grada Sinja stvaraju nepovoljnu investicijsku klimu i predstavljaju veliku prepreku za priljev sredstava i stručnog kadra koji je potreban da bi se neki od navedenih problema pokušali sanirati.

5. 4. Rad Turističke zajednice grada Sinja

S navedenim ograničenjima na umu osnovana je Turistička zajednica grada Sinja, kako bi promicala i unaprjeđivala turizam Sinjske krajine, te gospodarskih interesa pravnih i fizičkih osoba koje pružaju ugostiteljske i druge turističke usluge. Obavlja mnoge zadaće kako bi unaprijedila opće uvjete boravka turista, promocije povezanih turističkih proizvoda te razvijala svijest o važnosti očuvanja i unaprjeđenja svih elemenata turističke ponude na području Sinja (Grad Sinj - službene internet stranice, n. d.). Također, nastoji vršiti edukaciju svih zainteresiranih korisnika i pružatelja turističkih usluga, svih onih koji mogu imati koristi od razvoja turizma na području Sinja. Djeluje cijele godine, te ju vodi jedna osoba, direktorica Monika Vrgoč.

Tijekom godina u nastojanju da ostvari promociju i napredak turizma, Turistička zajednica grada Sinja pokrenula je i provodi mnoge aktivnosti. Unatoč relativno slabom prometu i pretežitoj usmjerenosti županijskog Upravnog odjela za turizam na priobalne i otočne destinacije, zajednica ima bogatu promidžbenu aktivnost. U suradnji sa zajednicama Vrlike i Trilja publicirala je nekoliko promidžbenih materijala o turističkoj ponudi i proizvodima na području Cetinske krajine, sudjelovala je u izradi kulturno-povijesnog vodiča "Dalmatinska zagora" Splitsko-dalmatinske županije, te nastoji kontinuirano surađivati s uredima većih mjesta Cetinske krajine (Strateški razvojni program grada Sinja, 2007).

Povezano s tim, ostale glavne aktivnosti zajednice su provođenje glavnog plana razvoja turizma, propisanog Strategijom razvoja turizma u Republici Hrvatskoj do 2020., Strategijom razvoja i glavnim planom Splitsko-dalmatinske županije te Strateškim razvojnim planom grada Sinja, povećanje ukupnog turističkog prometa, osmišljavanje i provođenje promotivnih aktivnosti vezanih uz valorizaciju očuvanog prirodnog okoliša, njegove zaštite i promoviranja svijesti u funkciji turizma te kreiranje novih turističkih proizvoda, kao mobilne aplikacije "Sinj Tourist Guide" za promociju turizma i informiranje korisnika o ponudi grada Sinja, uvođenja besplatne vođene gradske ture na engleskom jeziku te odabira originalnog i prepoznatljivog suvenira grada Sinja, kako bi se pojačala prepoznatljivost grada (Strategija razvoja grada Sinja, razdoblje 2015. - 2020., 2015).

Osim tih primarnih aktivnosti Turistička zajednica grada Sinja ima ključnu ulogu u uređenju grada, s naglaskom na vizuru okućnica i čistoću urbanog i prirodnog područja. U tu svrhu organizira niz kampanja poput izbor najljepše okućnice, eko akcije čišćenja i uređenja izvora Miletin, te uređenja vidikovca Stari grad; obilježava i dan planeta Zemlje te svjetskog dana voda.

Neke od ostalih aktivnosti u čijoj organizaciji i/li promociji sudjeluje Turistička zajednica su: Vučkovića dječja alka (varijacija Sinjske alke u kojoj sudjeluju dječaci do 10 godina); pustolovna utrka "Cetina Adventure Race", koja prolazi kroz rijeku Cetinu, dio Kamešnice i Dinare te uključuje timsko prelaženje rute od 120 kilometara; komplementarnu gradsku varijantu utrke "Cetina Adventure", čiji je cilj orijentirati se po gradu, pritom upoznavajući njegove značajke; festival klape Gospi Sinjskoj, koji se također održava u vrijeme alke i Velike Gospe; predstavu Opsade Sinja 1715. koja na autentičnim lokacijama Staroga grada i

sinjske varoši upriličuje opsadu koja je rezultirala ustanovljenjem Sinjske alke i objedinjuje povijesnu i religijsku tradiciju Sinja; sajam proizvoda sela, u kojem mala i srednja poljoprivredna gospodarstva s ruralnog prostora Sinja imaju priliku predstaviti svoje tradicijske domaće proizvode koji inače teško dolaze do potrošača; te ostale, manje manifestacije poput sajma pršuta, biciklijade, alkarskog padobranskog kupa i slično (Turistička zajednica grada Sinja, n. d.).

U 2019. godini na županijskoj razini za potporu razvitka turizma osigurano je 10 milijuna €, od čega će se dio koristiti za razvoj cikloturizma i subvencioniranje obnove kuća za odmor, a dio za nastavljenu suradnju zajednica Cetinskog kraja u vidu pokretanja projekta rekonstrukcija rimskih cesta i spavaonica na području Trilja, a kasnije i na sinjskom području (Ferata, 2019). Turistička zajednica grada Sinja, dakle, djeluje u financijski i organizacijski ograničenom kapacitetu na maksimizaciji turističkih potencijala grada, proizvodnji i očuvanju turističkih proizvoda, proširenju turističke ponude, njezinoj promidžbi i općenitom adresiranju navedenih ograničenja u svrhu razvoja turizma grada Sinja.

6. PRIJEDLOZI BUDUĆEG TURISTIČKOG RAZVOJA GRADA SINJA

Unatoč vrlo povoljnom geografskom položaju i potencijalima grada Sinja, gradski resursi nedovoljno su iskorišteni u turističke svrhe. Uzimajući u obzir pokazatelje o smještajnim kapacitetima iz 2015. godine, ukupni broj kreveta u gradu Sinju iznosi 165; od toga je tek šest kreveta u kategoriji od pet zvjezdica, 149 u kategoriji od tri zvjezdice i preostalih 10 u kategoriji dvije zvjezdice, došli smo do zaključka da ova županija uz razvijanje javnog i privatnog sektora, razvijanjem ponude i poboljšanjem infrastrukture može svoju turističku ljestvicu podići na viši nivo i broj noćenja može rasti iz godine u godinu. U sljedećem poglavlju su navedeni ciljevi koji bi mogli poboljšati turistički razvoj grada Sinja, a dijelimo ih na kvalitativne i kvantitativne ciljeve.

6. 1. Ciljevi razvoja grada Sinja

Kvantitativni ciljevi razvoja turizma grada Sinja u razdoblju od dvije godine

- Izrada procjene nosivosti prihvatnog kapaciteta posjetitelja
- Povećanje broja smještajnog kapaciteta u ruralnim i rubnim područjima (ekohotel/lože – rubno područje)
- Povećanje smještajnih objekata 15 - 20 %
- Povećanje turističke potrošnje za 20 %
- Povećanje investitorskih ulaganja za 30 %
- Povećati broj zaposlenog domicilnog stanovništva.

Navedeni ciljevi su realni, te se njihovim ostvarivanjem može očekivati povećanje kvalitete grada Sinja kao atraktivne turističke destinacije.

Zbog svog geografskog smještaja i velikog dijela ruralnih područja u Sinju vidi se potencijal razvoja ruralnog i poljoprivrednog turizma. Kao što je ranije navedeno, u Hrvatskoj je ovo novi i nedovoljno razvijen oblik turizma, ali njegova isplativost uočljiva je u Istri koja tu vrstu turizma njeguje već dugi niz godina. Kako Splitsko-dalmatinska županija daje potpore tzv. zelenom poduzetništvu i izdvaja značajna sredstva za poticaje u poljoprivredi i ribarstvu, potrebno ih je iskoristiti. Ovaj oblik turizma privlači različite vrste turista, što je potrebno

gradu. Osim jednodnevnih posjetilaca, strani bogati turisti koji su zasićeni gradske vreve, smoga, užurbanog života, vrlo rado troše velike svote novca kako bi mogli uživati u čistom zraku i prirodi.

Kako je Sinj udaljen svega nekoliko minuta vožnje od grada Splita, u koji vrvi posjetiteljima iz stranih bogatih zemalja zbog cijena smještaja i ponude u gradu, Sinj treba raditi na povlačenju turista iz Splita. Razlozi dolaska turista iz susjednih zemalja trebaju biti kulturne atrakcije i ugostiteljske ponude koje već postoje, ali treba ozbiljno raditi na proširenju ponude, odnosno na većoj dostupnosti i jeftinijih i skupljih smještajnih i ugostiteljskih jedinica te ostalih atrakcija kako bi se privukao veći broj posjetitelja koji se zadržavaju više dana u gradu, čime bi potrošnja rasla. Samim porastom dolazaka turista raste potrošnja, a ako investitori uoče vlastitu isplativost ulagati će u grad i njegov razvoj. Zbog svega navedenog Turistička zajednica grada Sinja treba raditi na jačoj promociji već razvijenih atrakcija i u suradnji s gradom i županijom poticati mlade ljude na pokretanje vlastitih poslova u području ugostiteljstva, prodaje, poljoprivrede. Tako bi se stvarao začarani krug u kojem bi grad poticao stanovništvo na razvoj, stanovništvo bi poticalo investiture, investitori bi zapošljavali domicilno stanovništvo, gdje dolazimo do jednog od najvećih problema današnjice, a to je depopulacija mladog stanovništva.

Kao glavni čimbenik pada gospodarske aktivnosti u gradu Sinju već ranije naveden je problem depopulacije područja Sinja, kao i političko-ekonomska tranzicija društva tijekom koje je ugašen dio većih poduzeća u sinjskom kraju. Negativni učinci rasta nezaposlenosti nisu samo ekonomske prirode, već imaju utjecaj na opću apatiju, neproduktivnost i inertnost dijela stanovništva, što dodatno produbljuje eroziju društvenog potencijala. Velik broj stanovništva je iselio u druge gradove, prvenstveno mladih ljudi zbog nemogućnosti izvansezonskog zapošljavanja koje je u ovoj županiji iz godine u godinu sve veće. Razvoj cjelogodišnjeg turizma i obogaćivanje turističke ponude, jedan je od preduvjeta za opstanak mladih u županiji.

Organizacijom različitih manifestacija, uvođenjem inovacija u turističkoj ponudi, organiziranjem izleta za sve ljubitelje prirode, posjetom kulturnih i povijesnih lokaliteta te mnoštvo drugih programa, ovisno o željama i preferencijama turista, cilj je privući posjetitelje u što većem broju kako bi zadovoljili svoje turističke potrebe i ostvarili doživljaj.

S povećanjem broja posjetitelja, očekuje se i veća turistička potrošnja koja čini dio prihoda od turizma važnih za županiju.

Kvalitativni ciljevi razvoja turizma grada Sinja

- Razvoj i napredak ugostiteljskog sektora
- Stavljanje većeg naglaska na promociju turističke ponude
- Valorizacija povijesnih lokaliteta
- Valorizacija prirodnih i kulturnih resursa
- Razvoj poduzetništva i obrta
- Uspostava češćih autobusnih tura prema atraktivnim lokacijama blizu Sinja
- Unapređenje kvalitete života lokalnog stanovništva (smanjiti depopulaciju i iseljavanje)
- Obogaćivanje turističke ponude izvan sezone (npr.zdravstveni turizam, sportske zimske igre)
- Regulacija imovinsko-pravnih odnosa.

Prvi i možda najvažniji problem grada Sinja, koji se proteže na nacionalnu razinu je iseljavanje stanovništva. Potrebno je raditi na privlačenju mladih ljudi koji bi svojim snagama, ambicijama i sposobnostima mogli pridonijeti razvoju. Prvi korak trebali bi biti poticaji poduzetnicima za zapošljavanje domicilnog stanovništva, kao što su, na primjer, manji porezi. Također bi organizacija edukacija i većeg broja stručnih osposobljavanja mlade ljude potakla na akciju te poslala poruku da netko brine za njihovu budućnost.

Sama promocija turističke ponude dovela bi veći broj posjetitelja u grad. Promociju bi trebala raditi Turistička zajednica grada pomoću web stranica grada, društvenih mreža i drugih medija. Dobra reklama bilo kakvog događaja privlači posjetitelje, a dobar događaj ih dovodi iz godine u godinu. Na primjer, Sinjska alka, iako je poznata Hrvatima, nije toliko poznata stranim turistima, a oglašava se tek u razdoblju oko kolovoza na domaćim televizijama. Tu se vidi kako i najjača karika grada nije dovoljno prezentirana i svi potencijali nisu iskorišteni. Samu alku, kao i ostalu povijesnu, ruralnu, ugostiteljsku ponudu potrebno je češće i atraktivnije promovirati. Jedan od zastarjelih, ali i dalje omiljenih načina promocije je dijeljenje letaka, stoga bi se kroz cijelu godinu mogli dijeliti letci u obližnjim gradovima, kako

bi posjetioци mogli doći na različite manifestacije. Naglasak treba staviti i na organizaciju manjih događaja, kao što su sajmovi domaće autohtone hrane, izrada poznatih sinjskih rekvizita, mogućnost sudjelovanja u danima berbe agruma i maslina i tako dalje, kako bi posjetitelji koji prolaze tom poveznicom između dvaju područja mogli stati, sudjelovati u aktivnostima i potrošiti novac.

Kako bi atraktivna svojstva prirodnih i kulturnih resursa dobila tržišnu vrijednost, potrebno ih je turistički valorizirati, ali je pritom potrebno voditi računa o njihovoj eksploataciji. Pretjeranim iskorištavanjem resursa ugrožava se prirodno stanje okoline što može voditi i gubitku atraktivnosti. Kao metoda utvrđivanja vrijednosti koristi se procjena, za koju je potrebno dobro poznavanje dobara, tržišnih prilika i prakse, kretanja cijena i dohodaka, promjene ukusa i slično. Valorizaciji je potrebno postupati na adekvatan način uz cilj stvaranja adekvatnih oblika turizma, ali uz zaštitu okoliša. S obzirom na svoju bogatu povijest, ova županija ima značajan broj povijesnih lokaliteta, posebno vjerskih, koje je potrebno valorizirati, kako bi povijesni i kulturni turizam dostigao veće značenje na ovom prostoru i samim time privukao turiste koji preferiraju ove oblike turizma.

Razvojem poduzetništva i obrta lokalnog stanovništva te razvojem sadržajno autohtonih proizvoda potiče se interes za stvaranjem novih radnih mjesta, kreiranja nove turističke ponude i podizanja kvalitete postojeće, a također utječe i na stvaranje interesa i turističke potražnje za destinacijom.

7. ZAKLJUČAK

Turizam je najvažnija gospodarska grana Splitsko-dalmatinske županije, a time i Grada Sinja. Ono što je pridonijelo tome je povoljna geografsko-morfološka konfiguracija, odlični klimatološki uvjeti, biološka raznolikost te bogata kulturno-povijesna baština. Grad Sinj već je poznat kao kulturno-povijesna i vjerska destinacija, ali potencijal se krije i u razvoju ruralnog i sportsko-rekreativnog turizma. Analizom je potvrđeno da su dosadašnji rezultati i kvaliteta konkretne turističke ponude još uvijek daleko ispod potencijala grada.

Potvrđena je hipoteza kako kulturno-povijesni turizam Grada Sinja privlači najveći broj posjetitelja i donosi veće prihode od ostalih selektivnih oblika turizma. Koliko je velika važnost ove vrste selektivnog turizma, govori činjenica da je upravo grad Sinj prošle godine osvojio nagradu EDEN u kategoriji "Iznimna ponuda kulturnog turizma". Uz to nezaobilazan dokaz nam je i taj što se Sinjska alka smjestila na UNESCO-ov Popis nematerijalne kulturne baštine. Naravno, tu su nam i turistički podaci koji bilježe izraženu sezonalnost turizma Grada Sinja, što je djelomično uvjetovano time što se Sinjska alka i proslava Velike Gospe obilježavaju upravo u ljetnim mjesecima.

Naspram bogatoj prirodnoj osnovi, stoje podaci koji ukazuju na to da prirodni potencijal nije u potpunosti iskorišten. Nažalost, ne postoji kvalitetno razrađena ponuda i adekvatni kapaciteti koji bi ruralni turizam razvili do zadovoljavajuće razine. To potvrđuje činjenica da u Sinju i okolici postoji tek manji broj seoskih gospodarstava i obiteljskih izletišta koji su spremni turistima ponuditi primamljiv turistički proizvod. Posljednjih godina ipak se nešto više radi na tome, Sinjski sajam sela je odlična ideja koja ima sve veći i veći odaziv među turistima. Slijedi da je potvrđena i druga hipoteza, ruralni turizam posjeduje veliki potencijal za mnogo jači razvoj u budućnosti.

S obzirom da je Sinj udaljen svega pola sata vožnje automobilom od Splita, drugog po broju stanovnika grada u Hrvatskoj, ipak ne privlači dovoljan broj turista koji odabiru veće gradove u Dalmaciji kao svoju destinaciju. Razlog tome može se prepisati ograničenoj turističkoj ponudi, u prvom redu ponudi smještaja. Drugi veliki uzrok je manjak promidžbe, ne prilagođenost marketinga novom tržištu.

Kao što je već spomenuto, najvažniji događaji u Gradu Sinju održavaju se ljeti i oni su djelomično uzrok sezonalnosti. Međutim, postoje načini i mjere koje bi zaustavile ili ublažile sezonalnost. U Sinju zasad ne postoje skoro nikakve takve mjere, a ključ u rješavanju tog problema može biti u daljnjem razvitku drugih vrsta selektivnog turizma, odnosno ruralnog i sportsko-rekreacijskog.

Na samom kraju potrebno je istaknuti kako turizam Grada Sinja čekaju veliki izazovi. Trendovi u turizmu brzo se mijenjaju, stoga je jako važno pratiti tu dinamiku ako se želi zadržati konkurentna pozicija na tržištu. Ostaje za vidjeti hoće li Grad Sinj uz pomoć određenih mjera uspjeti, odnosno hoće li u budućnosti moći pružiti turistima kvalitetan i jedinstven proizvod s uspješnim rezultatima.

LITERATURA I IZVORI PODATAKA

Popis literature

Demonja, D., Ružić, P., 2010: *Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima*, Meridijani Samobor, Zagreb

Geić, S., 2011: *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Sveučilište u Splitu, Split

Geić, S., 2002: *Turizam i kulturno - civilizacijsko nasljeđe*, Sveučilište u Splitu, Split

Hitrec, T., 2006: *Hrvatski turizam, plavo, bijelo, zeleno*, Institut za Turizam, Zagreb

Matas, M., Faričić, J., 2011: Zagora- uvodne napomene i terminološke odrednice, u: *Međunarodni znanstveni skup: Zagora između stočarsko-ratarske tradicije te procesa litoralizacije i globalizacije: zbornik radova* (ur. Matas, M., Faričić, J.), Zadar – Dugopolje, 19. - 21. listopada 2010., Sveučilište u Zadru, Zadar, Zagreb, Split, 45.

Rubić, I., 1957: *Planimetrijska i altimetrijska razdioba naselja i stanovništva srednje Dalmacije*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

Turner, V., Turner, E., 1978: *Image and Pilgrimage in Christian Culture*, Columbia University Press, New York

Vukonić, B., 2005: *Povijest hrvatskog turizma*, Prometej, Zagreb

Vukušić, A., 2013: *"U sridu": sjećanje, pamćenje i život Alke*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

Izvori podataka

Bartoluci, M., Šindilj, M., Škorić, S., 2013: Modeli organizacije i kvaliteta sportsko-rekreacijskog turizma u Istri, u: 22. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske: Organizacijski oblici rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije (ur. Findak, V.), Poreč, 25.-29. lipnja 2013., Hrvatski kineziološki savez, Zagreb, 86-92.

Bartoluci, M., 2006: Unapređenje kvalitete sportsko-rekreacijskih sadržaja u hrvatskom turizmu, u: 15. ljetna škola kineziologa Republike Hrvatske: Kvaliteta rada u područjima edukacije, sporta i sportske rekreacije (ur. Findak, V.), Rovinj, 20.-24. lipnja 2006., Hrvatski kineziološki savez, Zagreb, 271-276.

Dolasci i noćenja turista u 2018., Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2019.

Ferata - Sinjski portal , <https://www.ferata.hr/u-sinju-odrzana-sjednica-turistickog-vijeca-tz-splitsko-dalmatinske-zupanije/>, (2. 6. 2019.)

Gašpar A., 2015: Staza Gospi Sinjskoj - The our Lady of sinj route, <https://issuu.com/stazagospisinjskoj/docs/vodic> (15. 6. 2019.)

Glas Hrvatske, <https://glashrvatske.hrt.hr/hr/aktualno/hrvatska/gradu-sinju-prva-nagrada-za-kulturno-turisticku-ponudu/>, (17. 6. 2019.)

Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije sa strateškim i operativnim planom marketinga (2017-2027), Institut za turizam, 2018. (file:///C:/Users/Ivana/Desktop/Favorites/Downloads/Glavni_plan_razvoja_turizma_SDZ%20(1).pdf)

Grad Sinj - Službene internet stranice, <https://www.sinj.hr/clanak/muzej-sinjske-alke/>, (14.06. 2019.)

Grad Sinj - Službene internet stranice, <https://www.sinj.hr/clanak/arheoloska-zbirka-franjevackog-samostana-u-sinju/> (18. 6. 2019.)

Grad Sinj - Službene internet stranice, <https://www.sinj.hr/clanak/turisticka-zajednica-grada-sinja/>, (2. 6. 2019.)

Grad Sinj - službene internet stranice, <https://www.sinj.hr/dalmatinska-zagora-najdestinacija-ruralnog-turizma/> (2. 6. 2019.)

Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62763> (21. 6. 2019.)

Hrvatska turistička zajednice, <https://croatia.hr/hr-HR/eden>, (17. 6. 2019.)

Hrvatska.eu, <http://croatia.eu/article.php?id=34&lang=1>, (3. 6. 2019.)

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=12522>, (2. 6. 2019.)

Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., www.dzs.hr (29. 6. 2019.)

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu, po naseljima, www.dzs.hr (29. 6. 2019.).

Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, Vlada Republike Hrvatske, 2013. <https://mint.gov.hr/UserDocsImages//arhiva//Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf>

Statistička analiza turističkog prometa 2018., TZ Splitsko Dalmatinske županije, 2019. (file:///C:/Users/Ivana/Desktop/Favorites/Downloads/Analiza2018%20(4).pdf)

Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015. - 2020., Grad Sinj, 2015. (<http://www.sinj.hr/wp-content/uploads/2018/03/Strategija-razvoja-grada-Sinja-zarazdoblje-2015.-2020.-godina.pdf>)

Strateški razvojni program Grada Sinja, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, 2007. (<http://www.sinj.hr/wp-content/uploads/2018/03/Stratetki-razvojni-programGrada-Sinja.pdf>)

TOMAS 2017 – stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj, Institut za turizam, 2018. (<http://hrturizam.hr/wp-content/uploads/2018/07/Tomas-Ljeto-2017-Stavovi-i-potrosnja-turista-u-Hrvatskoj.pdf>)

Turistička zajednica grada Sinja - Grad Sinj, <http://www.visitsinj.com/hr/Vodic/43/muzej-cetinske-krajine>, (17. 6. 2019.)

Turistička zajednica grada Sinja - Grad Sinj, <http://www.visitsinj.com/hr/Vodic/35/velika-gospa>, (3. 5. 2019.)

POPIS PRILOGA

Popis slika

Sl. 1. Geografski smještaj Grada Sinja.....	6
Sl. 2. Broj stanovnika Grada Sinja od 1857. do 2011. godine.....	9
Sl. 3. Prikaz alkarske povorke načinjen u prirodnoj veličini.....	24
Sl. 4. Svečana procesija na dan Velike Gospe u Sinju.....	28

Popis tablica

Tab. 1. Površina i broj stanovnika 2001. i 2011. godine po naseljima Grada Sinja.....	9
Tab. 2. Turistički promet u pojedinim turističkim zajednicama Splitsko - dalmatinske županije 2018. godine.....	16
Tab. 3. Turisti i noćenja po zemljama iz kojih dolaze za Grad Sinj.....	18
Tab. 4. Usporedba dnevne potrošnje i broja noćenja u Sinju u 2007. i 2019. godini, izraženih u apsolutnim i relativnim iznosima.....	35

Priprema za nastavni sat geografije

PISANA PRIPREMA ZA NASTAVNI SAT GEOGRAFIJE		
Naziv i sjedište škole	Gimnazija Dinka Šimunovića u Sinju	
Obrazovni program (zanimanje)	Opća gimnazija	
Ime i prezime nastavnika	Ivana Miloš	
Datum izvođenja nastavnog sata		
Naziv nastavne jedinice	Grad Sinj u sklopu primorske turističke regije (blok sat)	
Razred	4. razred	
Tip sata	Obrada, vježbanje	
Kompetencije	Ishodi učenja	Zadaci kojima ću provjeriti ishode
1. Geografska znanja i vještine	1. Učenici će interpretirati podatke na razini grada o turističkim dolascima i noćenjima na temelju grafičkih priloga.	Analiza dijagrama (prilog 2); Pitanja: Možete li reći kakvo je sveukupno kretanje turistički dolazaka i noćenja uspoređujući 2009. i 2018. godinu? Objasnite uzroke takvog kretanja? Čime je uvjetovano kretanje turističkih dolazaka i noćenja 2009. godine?
	2. Učenici će obrazložiti utjecaj turizma na socioekonomske i prostorne promjene na primjeru Grada Sinja na temelju rada na tekstu.	Interpretacija teksta i ispunjavanje tablice (prilog 3)
	3. Učenici će razlikovati na temelju teksta i usmenog izlaganja pozitivne i negativne učinke pojedinih oblika turizma na stanovništvo, gospodarstvo i okoliš.	Interpretacija teksta i ispunjavanje tablice (prilog 3)
	4. Učenici će istražiti mogućnosti razvoja turizma Grada Sinja na temelju različitih izvora podataka.	Zadatak u skupini: osmisliti po tri prijedloga za budući turistički razvoj Grada Sinja i način na koji bi se takav razvoj ostvario.

	5. Učenici će istražiti mogućnosti i utjecaj reklamnog oglašavanja na temelju različitih izvora podataka.	Zadatak u skupini: osmisli reklamu s ciljem da privuče što veći broj turista u Grad Sinj.
2. Metodička kompetencija	1. Učenici će naučiti kako analizirati dijagram. 2. Učenici će naučiti kako razraditi složene tekstove. 3. Učenici će naučiti kako prezentirati rezultat pred svim učenicima.	
3. Komunikacijska kompetencija	1. Učenici će razvijati sposobnost usmenog izvješćivanja o radu u skupini. 2. Učenici će razvijati sposobnost pismenog rješavanja zadataka.	
4. Socijalna kompetencija	1. Razvijati svijest zašto su različiti oblici turizma važni za društveni razvoj. 2. Poticati učenike na tolerantnost i uvažavanje tuđeg mišljenja.	

TIJEK NASTAVNOG SATA

Etape sata	Cilj etape	Opis aktivnosti učitelja	Opis aktivnosti učenika
Uvod	O poticanje znatiželje	Nastavnica će projicirati tri fotografije (prilog 2) manje poznatih spomenika i lokacija na području Grada Sinja. Učenici imaju par minuta da pokušaju odgonetnuti gdje se oni nalaze. Potom svi skupa otkrivaju točna rješenja. Nastavnica postavlja učenicima pitanja kojima će ponoviti prethodni nastavni sadržaj. Pitanja: Kako zamišljate vaš idealan odmor? Tijekom planiranja odmora, koji čimbenici vas privuku u određenu destinaciju?	Učenici odgovaraju na postavljena pitanja, sudjeluju u razgovoru i analiziraju projicirane fotografije. Učenici odgovaraju na postavljena pitanja, sudjeluju u razgovoru.

	O provjera predznaja O najava cilja	Koje su velike turističke regije Hrvatske? Koja regija je najrazvijenija u Hrvatskoj? Objasni zašto. Nastavnica najavljuje novu nastavnu jedinicu - Grad Sinj u sklopu primorske turističke regije.	
Glavni dio sata	O razvijati vještinu čitanja grafičkih prikaza O razvijati vještine: čitanja i interpretacije teksta, usmenog i pisanog izražavanja, organiziranja, dogovaranja, pridržavanja pravila rada u skupinama O razvijati vještine: usmenog i pisanog izražavanja, organiziranja, dogovaranja,	Nastavnica projicira tablice (prilog 2.) s turističkim dolascima i noćenjima na području Grada Sinja 2009. i 218. godine. Pitanja za učenike: Možete li reći kakvo je sveukupno kretanje turistički dolazaka i noćenja uspoređujući 2009. i 2018. godinu? Objasnite uzroke takvog kretanja? Čime je uvjetovano kretanje turističkih dolazaka i noćenja 2009. godine? Nastavnica dijeli učenike u četiri skupine. Svaka skupina će dobiti svoj tekst o određenom selektivnom obliku turizma. Ispod teksta učenici ispunjavaju pripadajuću tablicu (prilog 3). Učenici imaju 10 minuta da pročitaju tekst i da riješe tablicu. Potom svaka skupina prezentira svoj zadatak ostatku razreda. Nakon izlaganja svake skupine, ostatak učenika će u svoje bilježnice precrtati tablicu svake pojedine skupine. Učenici ostaju u skupinama, a sljedeći zadatak je osmisliti po tri prijedloga za budući turistički razvoj Grada Sinja i način na koji bi takav razvoj ostvarili. Učenici za ovaj zadatak imaju 15 minuta i	Učenici odgovaraju na pitanja. Mogu se konzultirati međusobno. U slučaju nezainteresiranosti, nastavnica proziva nasumičnim odabirom. Nakon što pročitaju tekst učenici će ispuniti tablicu o utjecaju određenog oblika turizma na socioekonomske i prostorne promjene Grada Sinja. Zatim slijedi izlaganje ostatku razreda. Učenici će u skupinama osmisliti po tri prijedloga za budući turistički razvoj Grada Sinja i način na koji bi se takav razvoj ostvario, zatim će taj isti zadatak prezentirati ostatku razreda.

	pridržavanja pravila rada u skupinama	mogu se koristiti svim internetskim izvorima (naravno sami moraju prosuditi koliko im je određeni izvor pouzdan). Nakon što vrijeme ističe, svaka skupina izlaže svoj rad pred ostatkom razreda.	
Završni dio sata	O primjena naučenog	Učenici imaju zadatak izraditi reklamu, a cilj reklame je privući turiste u Grad Sinj. Reklama bi trebala prikazati svaki oblik selektivnog turizma, odnosno svaki potencijal Grada Sinja. Sami biraju u kojem će obliku reklama biti, može biti plakat ili pak online reklama. Također, učenici moraju odlučiti gdje bi oni takvu reklamu stavili, na kakvo mjesto oglašavanja. Za ovaj zadatak imaju 20 minuta, nakon toga slijedi izlaganje ostatku razreda.	Učenici imaju zadatak izraditi reklamu, koja ima cilj privući što veći broj turista u Grad Sinj.

Plan školske ploče

učinci kulturno-povijesnog turizma na:	POZITIVNI	NEGATIVNI
stanovništvo		
gospodarstvo		
okoliš		

učinci vjerskog turizma na:	POZITIVNI	NEGATIVNI
stanovništvo		
gospodarstvo		
okoliš		

učinci sportsko-rekreacijskog turizma na:	POZITIVNI	NEGATIVNI
stanovništvo		
gospodarstvo		
okoliš		

učinci ruralnog turizma na:	POZITIVNI	NEGATIVNI
stanovništvo		
gospodarstvo		
okoliš		

Nastavne metode: metoda usmenog izlaganja, m. razgovora, m. demonstracije, m. rada na tekstu

Oblici rada: frontalni rad, samostalni rad, skupni rad

Nastavna sredstva i pomagala računalo, projektor, radni listić, ploča, plakat

Popis literature i izvora za učitelja/nastavnika:

Miloš, I., 2019: Turistički razvoj Grada Sinja, Diplomski rad, Prirodoslovno-matematički fakultet, Zagreb

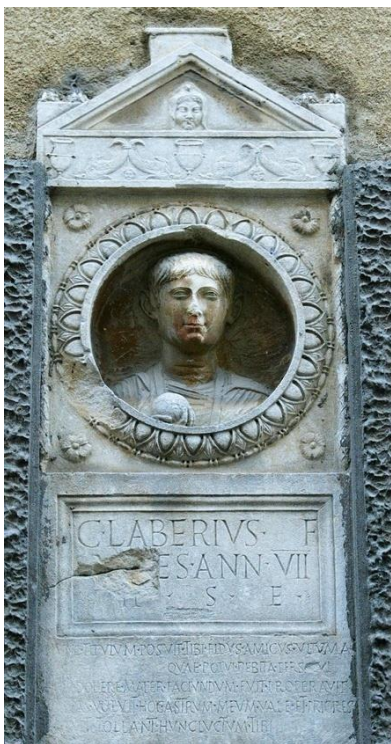
Popis priloga (koji nisu upisani u nastavna sredstva i pomagala):

Prilog 1, Prilog 2, Prilog 3 - Radni listić

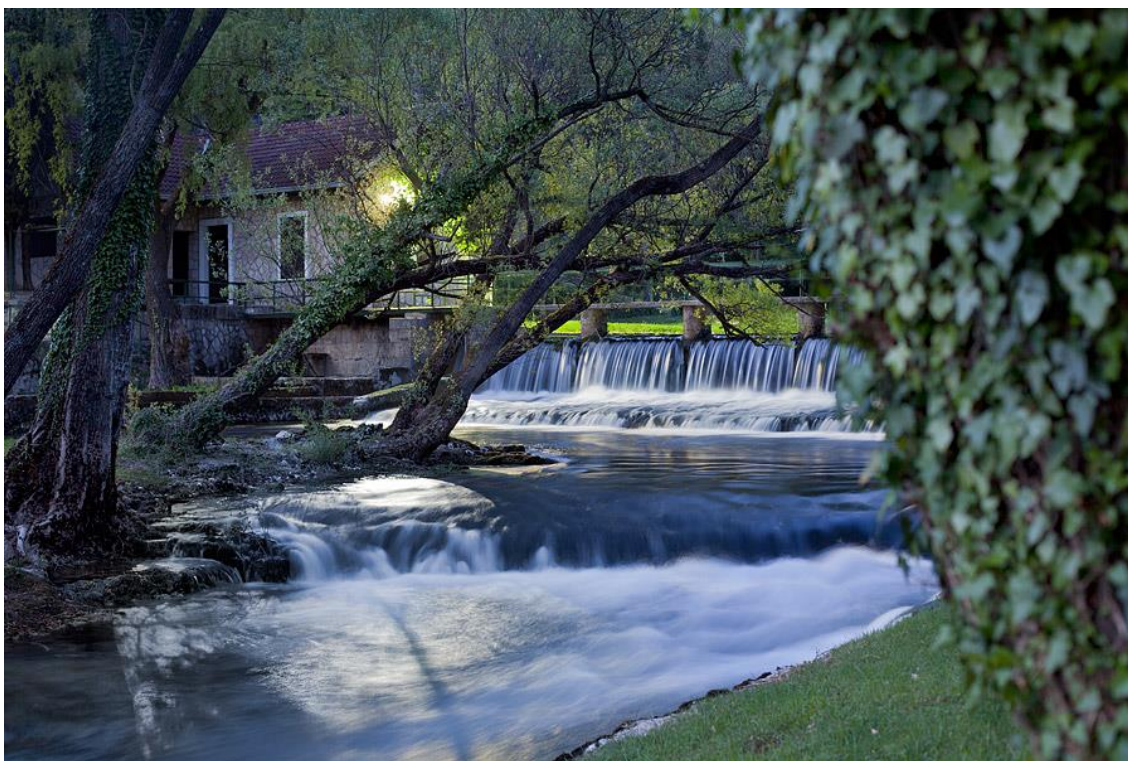
PRILOG 1.

Slika 1. Veliki most preko Goručice, pritoka Cetine, u neposrednoj blizini Biljega - mjesta s kojeg alkari kreću u galop

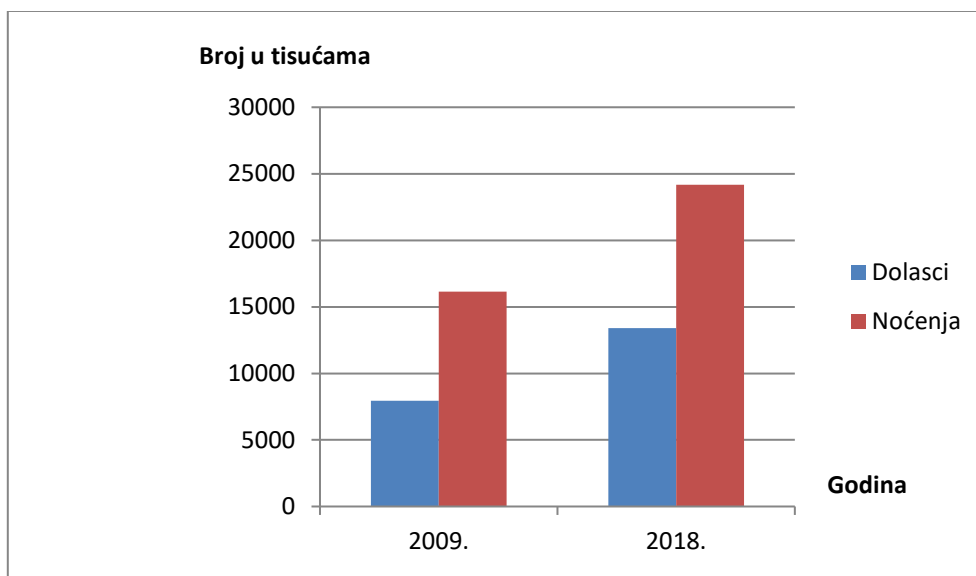

Sl. 2. Spomenik dječaka Gaja Laberija u Vrličkoj ulici

Sl. 3. Kosinac, izvor u naselju Gala

PRILOG 2.

Sl. 4. Turistički dolasci i noćenja u Gradu Sinju 2009. i 2018. Godine

Izvor: Statistička analiza turističkog prometa 2009., TZ Splitsko Dalmatinske županije, 2010., Statistička analiza turističkog prometa 2018., TZ Splitsko Dalmatinske županije, 2019.

PRILOG 3. Radni listić

Grupa 1

KULTURNO-POVIJESNI TURIZAM

Kulturni turizam bazira se na kulturno-povijesnim znamenitostima i ponudi kulturno-društvenih manifestacija. Republika Hrvatska je s ciljem poticanja kulturnog turizma donijela Strategiju razvoja kulturnog turizma, koja ističe važnost opipljive i neopipljive kulturne baštine. Prema Strategiji razvoja kulturnog turizma RH, kulturni turizam ima mali udio u ukupnom turizmu Hrvatske. Naime, 7,5 % turista dolazi u Hrvatsku motivirano kulturom, dok 54 % turista koji dolaze nisu motivirani kulturom, ali posjećuju kulturne znamenitosti. U slučaju Sinja ove brojke su gotovo u potpunosti suprotne jer je kulturni turizam glavni generator posjeta gradu. Grad Sinj u kontekstu turizma ima jasnu prepoznatljivost posebice kao kulturno-povijesna i vjerska destinacija.

Najvažnija manifestacija grada je Sinjska Alka koja ne samo da je postala sinonimom grada već je jedan od najvažnijih kulturnih događaja u Republici Hrvatskoj i događaj od globalnog značaja što potvrđuje UNESCO-ova zaštita Alke kao svjetske nematerijalne baštine. Sam događaj privlači tisuće posjetitelja godišnje u Sinj, a materijalna baština povezana s Alkom obogaćuje turistički sadržaj dostupan posjetiteljima tijekom cijele godine. Važan dio te alkarske baštine su Alkarski dvori u kojima se nalazi višenamjenska dvorana za održavanje alkarskih skupština, znanstvenih skupova, konferencija, koncerata, priredaba, natjecanja i drugih skupova, a sve to je smješteno u rekonstruiranom povijesnom sklopu Kwartiri, jedinstvenom monumentalnom spomeniku javnog graditeljstva iz 1760. godine. Najvrjedniji povijesni artefakti tog razdoblja obuhvaćeni su u povijesnoj alkarskoj zbirci koja se nalazi u stalnom postavu Muzeja Sinjske alke. Muzej je otvoren povodom obilježavanja 300. obljetnice Sinjske alke (2015. godine) te je u cijelosti u funkciji predstavljanja povijesti Alke i grada Sinja te tumačenja uloge svih povijesnih sudionika Alke, njihovih odora i oružja. Muzej Sinjske alke spaja dva važna aspekta kulturno-povijesne ostavštine: nematerijalnu i materijalnu baštinu, te na taj način predstavlja značajni turistički potencijal grada. Uz Alku se veže i niz drugih gradskih manifestacija kao što je predstava Opsada Sinja 1715., te Vučkovića dječja alka koji dodatno obogaćuju društveni, kulturni i turistički sadržaj grada. Niz drugih povijesno-arheoloških lokacija i artefakata nalazi se u Sinju i okolici te također imaju potencijal cjelogodišnjeg privlačenja turista. Neki od njih su: arheološki lokalitet Čitluk (Aequum), nadgrobni spomenik Gaja Liberija, fontane na Pijaci i Petrovcu, Veliki (Alkarski) most, tvrđave, utvrde i gradine: Kula Kamičak, Tvrđava Travnik, Tvrđava (Stari) Grad, vile Tripalo, Danek i Vjera, palača Tripalo, Muzej Cetinske krajine, galerija Stipe Sikirica, galerija Galiotović.

učinci kulturno-povijesnog turizma na:	POZITIVNI	NEGATIVNI
stanovništvo		
gospodarstvo		
okoliš		

Grupa 2

VJERSKI TURIZAM

Vjerski turizam jedan je od najstarijih oblika turizma koji se kao posebni oblik turizma javlja u najranijoj povijesti kada su ljudi posjećivali svetišta, i pritom prelazili veće udaljenosti. Vjerski turizam obuhvaća sve vrste putovanja koja su motivirana religijom i kojima je odredište vjerska destinacija. Oblici vjerskog turizma danas se mogu razlikovati po duljini boravka u vjerskoj destinaciji, nadalje, može biti kratkoročno putovanje bez noćenja ili dugoročno s barem jednim noćenjem.

U Sinju, jednom od najvećih hrvatskih marijanskih svetišta, blagdan Uznesenja Blažene Djevice Marije slavi se posebno svečano 15. kolovoza. Svaki dan, uoči blagdana Velike Gospe, u noćima između 8. i 15. kolovoza, na hodočašće prema gradu Sinju kreću tisuće hodočasnika, osobito mladih, a 15. kolovoza održava se središnja vjerska svečanost. Uokvirena reljefnim brončanim vratima, crkva Gospe Sinjske dominira glavnim gradskim trgom. Građena od 1699. do 1712., odlijevajući ratovima i potresima, do danas je zadržala svoj izvorni izgled. Legenda kaže da je Gospinim čudotvornim utjecajem 1715. godine Sinj zauvijek oslobođen turske vlasti. Crkva je posvećena 2009. godine, zajedno s novim oltarom i Gospinim kipom u samostanskom dvorištu. Crkva i samostan nalaze se u Registru kulturnih dobara Ministarstva Republike Hrvatske kao zaštićeno kulturno dobro sakralne religijske graditeljske baštine. Na dan Velike Gospe obilježava se i Dan grada Sinja.

Hodočasnici pristižu iz nekoliko pravaca, a najviše iz pravca juga, iz Solina te sa sjevera, iz Bosne i Hercegovine. Staza Gospi Sinjskoj proteže se na relaciji Solin - Sinj - Livo - Tomislavgrad - Rama i duga je 148 kilometara. Hodočasnički je to put, kojim se, iz nekoliko pravaca, stoljećima pješaci k najvećem marijanskom svetištu na južnohrvatskim prostorima. Projekt "Staza Gospi Sinjskoj" odobren je u sklopu programa IPA Hrvatska-Bosna i Hercegovina i njegova je provedba počela 9. travnja 2013. godine. Projekt je trajao ukupno 24 mjeseca, a proveli su ga partneri s hrvatske i bosanske strane: gradovi Sinj i Solin i HGSS Stanica Split te općine Prozor Rama, Tomislavgrad i Livno. Provedbi projekta pridonijeli su i suradnici: Turistička zajednica Grada Sinja, Franjevački samostan Gospe Sinjske, Franjevački samostan Rama - Ščit, Turistička zajednica Hercegbosanske županije i Planinarska udruga "Kamešnica" Livno. Razvijanjem prateće infrastrukture i podizanjem svijesti o neizmjerljivoj vrijednosti kulturnog i vjerskog naslijeđa, staza Gospi Sinjskoj polako nadilazi lokalne okvire i dobiva međunarodnu dimenziju. Staza je aktivna tijekom cijele godine, ne samo u vrijeme svetkovine Velike Gospe.

učinci vjerskog turizma na:	POZITIVNI	NEGATIVNI
stanovništvo		
gospodarstvo		
okoliš		

SPORTSKO-REKREACIJSKI TURIZAM

Sportski turizam u sinjskom kraju ima veliki potencijal iako se do sada time nije sustavno bavilo. Sinj je ponajprije prepoznatljiv po tradiciji konjičkih sportova koji se organiziraju i provode u pet konjičkih klubova, koji osim škole jahanja posjetiteljima nude i usluge terapijskog jahanja. Konkurentska prednost Sinja u usporedbi s drugim gradovima u Dalmaciji i Hrvatskoj, kada je u pitanju konjički sport, je postojanje izuzetno kvalitetne infrastrukture. Sinjski hipodrom, izgrađen za potrebe održavanja Mediteranskih igara u Splitu 1979. godine, drugi je po veličini u Hrvatskoj te je mjesto održavanja redovitih međunarodnih i nacionalnih galopskih trka i natjecanja u preponskom jahanju. Također, za potrebe konjičkog sporta i rekreacije, osim na hipodromu, uređene su i posebne staze u okolici grada na kojima posjetitelji mogu doživjeti uzbuđenje jahanja u prirodi, a što predstavlja jednu od dimenzija avanturističkog turizma.

Avanturistički turizam posjetitelji sinjskog kraja ujedno mogu iskusiti sudjelujući na raftingu rijeke Cetine te kanu-safariju na Perućkom jezeru. Za zaljubljenike u biciklizam postoje tradicionalna biciklijada i nekolicina biciklističkih staza u široj mikroregiji Sinja pod imenom: Panj, Kroz sinjsko polje, Do izvora Cetine i Tri izvora. Također, tijekom 2014. godine iz EU projekta Medpaths, a koji je nastao temeljem suradnje TZ Grada Sinja, Biciklističke udruge Vlaji te Planinarske udruge Svilaja iz Sinja uređeno je šest vidikovaca i 11 odmorišta te ukupno pet tematskih staza (jedna biciklističko-konjička, dvije biciklističke i dvije pješačke staze) na širem području Sinja ukupne dužine 148 km. Upravo raznovrsnost navedenih staza i prirodnih karakteristika sinjskog kraja platforma je za razvoj avanturističko-sportskih događaja kao što je zabavno-sportska utrka Gradski izazov "Cetina adventure" i pustolovna "Cetina adventure race" koja objedinjuje niz sportova u prirodi: kajak, plivanje, vožnja biciklom, penjanje, abseil, skokovi sa stijena u vodu, prelazak preko užeta i razne druge aktivnosti, a cilj se nalazi u Sinju. Ipak najviše adrenalina posjetitelji mogu iskusiti u sinjskoj sportskoj zračnoj luci na Piketu, gdje se provode aero sportovi, škole jedriličarstva i padobranstva. Danas se na njemu održavaju padobranska natjecanja (Padobranski kup, Leteća alka (paragliding natjecanje) te jedriličarski i zrakoplovni susreti. Pod ovim segmentom turizma ubrajaju se također lov i ribolov koji se organiziraju u sklopu lovačkih i ribolovnih društava te planinarske aktivnosti poput planinarskog uspona „Preko Zelova na Svilaju“. Sinj također ima vanjsko gradsko plivalište olimpijskih dimenzija. Bazen je otvoren od lipnja do rujna, te se na njemu između ostalog održava obuka neplivača i škola plivanja.

učinci sportsko-rekreacijskog turizma na:	POZITIVNI	NEGATIVNI
stanovništvo		
gospodarstvo		
okoliš		

RURALNI TURIZAM

Važnost ruralnog turizma ogleda se, prije svega, u vrlo važnoj interakciji poljoprivredne proizvodnje tradicionalnih proizvoda, prezentiranja tradicije, tradicijske gastronomije i turističkih usluga, te korištenju postojećih resursa. U strateškom promišljanju razvoja turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji upravo područje Dalmatinske zagore identificirano je kao pogodno za razvoj ruralnog turizma kao važne dimenzije cjelovite turističke ponude županije. Ova vrsta usluge predstavlja simbiozu poljoprivrede i turizma tako da se potencijal ruralnog turizma razvija komplementarno razvoju poljoprivrede. Stoga Splitsko-dalmatinska županija daje potpore tzv. zelenom poduzetništvu i izdvaja značajna sredstva za poticaje u poljoprivredi i ribarstvu. Na sličan način i sam Grad Sinj iz svojih proračunskih sredstava daje bespovratna sredstva za poticaje u poljoprivredi, ali i u drugim oblicima potpore razvoju poduzetništva.

S obzirom na potencijal Sinjskog polja i činjenicu da se više od 60% svih kućanstava u širem području Sinja bavi nekim oblikom poljoprivredne djelatnosti, ruralni turizam ovog kraja danas je u većoj mjeri neiskorišten. Naime, sinjski kraj posjeduje prirodne resurse i pretpostavke za razvoj ruralnog turizma, a postoji i rastući interes posjetitelja za ovu vrstu povratka k izvornoj prirodi, međutim još uvijek ne postoji kvalitetno razrađena ponuda i adekvatni kapaciteti. U Sinju i okolici postoji tek manji broj seoskih gospodarstava i obiteljskih izletišta, poput seoskog gospodarstva Panj, obiteljskog izletišta Mustang i seoskog domaćinstva Vukasović, u kojima se nude različite rekreacijske aktivnosti. Turistička zajednica grada Sinja stoga potiče ovu vrstu turizma organizacijom Sinjskog sajma sela kojom je obuhvaćeno: izlaganje tradicijskih proizvoda: hrane, pića i suvenira; degustacija hrane i pića; prodaja/kupnja hrvatskih tradicijskih proizvoda, kulturno-umjetnički program, promocija bogate gastronomske ponude, kulturne baštine s ciljem turističkog i gospodarskog razvoja grada Sinja i Splitsko-dalmatinske županije. Posjetitelji mogu degustirati i kupiti razne prehrambene proizvode visoke kvalitete: domaće sireve, med i ostale pčelinje proizvode, domaće suhomesnate proizvode, vina, rakije, likere, ulja, eko proizvode itd. Predstavljaju se i različite vrste tradicionalnih suvenira, ručnog veza, uporabnih i dekorativnih predmeta te nakita od prirodnih materijala.

učinci ruralnog turizma na:	POZITIVNI	NEGATIVNI
stanovništvo		
gospodarstvo		
okoliš		